

Bakalářská práce

2009

Markéta Benešová

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**HOSPODÁŘSKÝ VÝVOJ VE ŠPANĚLSKU PO
PÁDU FRANKISTICKÉHO REŽIMU V ROCE 1975**

Vedoucí práce: Mgr. Pavel Marek, Ph.D.

Autor práce: Markéta Benešová

Studijní obor: Španělština pro evropský a mezinárodní obchod

Ročník: Třetí

2009

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu §47b zákona č.111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích, 20. dubna 2009

.....
Markéta Benešová

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce, Mgr. Pavlu Markovi, PhD. za jeho vstřícnost, soustavnou pomoc a odborné vedení při psaní této práce.

Dále bych ráda poděkovala za odbornou pomoc prof. Luisi Domínguezi Castrovi, z Universidad de Vigo (Španělsko), se kterým jsem konzultovala tuto práci během studijního programu ERASMUS v akademickém roce 2007/2008 a z jehož přednášek jsem čerpala i při psaní této bakalářské práce.

ANOTACE

Tato bakalářská práce si klade za cíl zmapování španělské ekonomiky 20. století, a to s důrazem na její vývoj od roku 1975 až po současnost. Celá práce je rozdělena do čtyř základních kapitol. První kapitola je zaměřená na hospodářský vývoj během Frankova režimu (1939-1975), druhá kapitola pojednává o vývoji španělského hospodářství během konsolidace španělské demokracie od roku 1975. Třetí kapitola shrnuje hospodářský vývoj po přijetí Španělska do Evropského společenství (od roku 1992 Evropské Unie). Čtvrtá, závěrečná kapitola se věnuje španělské ekonomice během příprav na vstup do Evropské měnové unie v roce 1999 a hospodářské situaci po přijetí eura od roku 2002 až do současnosti.

ABSTRACT

This bachelor thesis puts for its goal to map the spanish economy of 20th Century with the emphasis on the period from 1975 until today. The whole work is divided into four main chapters. The first chapter focuses on the economic development during the Franco's Regime, the second chapter aims to give a view about the spanish economy during the democratic consolidation which started in 1975. The third chapter concludes the economic advancements after 1986 - the year Spain entered into European Community (since 1992 European Union) and analyzes how this fact has influenced the further economic development in the country. The fourth and final chapter explains the preparation period for joining European Monetary System in 1999 and the economical impact after adoption of euro since 2002 until today.

OBSAH

1.	ÚVOD	4
2.	ŠPANĚLSKÁ EKONOMIKA BĚHEM FRANKOVA REŽIMU (1939 –1975)	
	2. 1 Období 1939 – 1950.....	7
	2. 2 Období 1950 – 1960.....	10
	2. 3 Období 1960 – 1975.....	13
3.	PŘECHOD K DEMOKRACII 1975 – 1985	
	3. 1 Období 1975 – 1977.....	18
	3. 2 Stabilizace politické scény a ústava z roku 1978.....	22
	3. 3 Ekonomický vývoj v letech 1979 -1985.....	25
4.	ŠPANĚLSKO V EVROPSKÉ UNII	
	4. 1 Vstupní jednání o integraci Španělska do Evropského společenství.....	34
	4. 2 Ekonomický vývoj Španělska po integraci do Evropského společenství...	36
	4. 3 Ekonomický vývoj od konce 80. let do roku 1999.....	39
5.	VSTUP ŠPANĚLSKA DO EUROZÓNY	
	5. 1 Maastrichtská smlouva o Evropské unii.....	42
	5. 2 Ekonomický vývoj 1996-1999.....	46
	5. 3 Ekonomický vývoj po vstupu do Evropské měnové unie.....	50
6.	ZÁVĚR	56
7.	BIBLIOGRAFIE	60
8.	PŘÍLOHY	64

1. ÚVOD

Při hodnocení historie hospodářství státu nelze oddělovat politickou sféru od ekonomické. Zvláště v případě Španělska to platí dvojnásob. Moderní hospodářský vývoj ve Španělsku byl vždy úzce spjatý s politickou scénou. Ve třicátých letech dvacátého století byl politický a ekonomický vývoj v zemi násilně přerušen devastující občanskou válkou. Důvodem k jejímu vzniku byla nevraživost mezi vládnoucí levicovou koalicí Lidovou frontou (*Frente Popular*), zvolenou roku 1936 a tzv. Národním blokem (*Bloque Nacional*), ve kterém se sjednotila opoziční pravice. Pokus o vojenský puč odstartoval dne 17. července 1936 v marocké Mellile, jako důsledek pozemkových a majetkových reforem započatých vládou. Jak republikáni, tak povstalci z řad armády měli své sympatizanty v zahraničí. Republikány podporoval hlavně bývalý Sovětský svaz, radikální pravice byla orientována na Německo a Itálii. Tato zahraniční účast se ukázala v průběhu války jako klíčová.¹

Během občanské války se do čela pravice vyšvihl mladý, ambiciózní generál Francisco Franco y Bahamonde (1892 – 1975). Dokázal sjednotit jednotlivé pravicové povstalce v jednotný tábor, a to pod heslem: „*Jedna Vlast, jeden Národ, jeden Vůdce*“.² Po skončení občanské války v roce 1939, se udržel v čele Španělska na dalších dlouhých čtyřicet let. Jeho jediným zájmem bylo setrvání ve vůdčí pozici. Společnost, rozpolcená válkou, byla nejednotná, rozdělená na „vítěze“ a „poražené“, a toho Franco bezostyšně využíval k upevnění svého vlivu. Stylizoval se do role zachránce národa, seslaného Bohem, zatímco tvrdě trestal bývalé republikové stoupence a inteligenci.³ Ze strachu před svým možným svržením izoloval Španělsko od vnějších politických vlivů a hospodářského rozvoje, který nastal po druhé světové válce v Evropě a ve světě. Kolem jeho postavy se vytvořil kult osobnosti, který byl podporován vládní propagandou. Jako nástroj pro zachování moci mu sloužilo tzv. Národní hnutí (*Movimiento Nacional*)⁴,

¹ Jiří CHALUPA, *Stručná historie států. Španělsko*, Praha 2005, s. 147 – 149.

² Tamtéž, s. 153.

³ Tamtéž, s. 151.

⁴ Movimiento Nacional – jediná povolená strana, která však neměla vlastní politické aspirace, sloužila pouze pro osobní cíle Franca, který byl jejím šéfem, stejně jako byl hlavou státu a nejvyšším velitelem ozbrojených sil. Oficiální název byl Falange Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista). Blíže J. CHALUPA, *Zápisky o válce občanské*, Praha 2002, s. 87-88.

kteřé sdružovalo všechny protirepublikové sympatizanty. Tímto geniálním tahem se zároveň zbavil jakékoliv opozice z vlastních řad.⁵

Důležitým mezníkem v dějinách Španělska se proto stal rok 1975, kdy byly po smrti Franka umožněny zásadní změny jak v politickém systému, tak i v sociální a ekonomické sféře. Návrat k demokratickým hodnotám nebyl pro Španělsko úplně jednoduchý. Důležitou roli sehrály právě ekonomické výhody, kterých Španělsko dosáhlo od šedesátých let, a to díky zapojení se do mezinárodních organizací a mezinárodních obchodních aktivit, jak bude blíže rozvedeno v následujících kapitolách. V upevňování demokracie a stabilizaci ekonomických faktorů Španěle vytrvali a jejich úsilí bylo korunováno úspěchem tím, že bylo Španělsko integrované do Evropského společenství (dnes Evropská unie) v roce 1986 a následně do Ekonomické a měnové unie v roce 1999. Dnes je Španělsko nepostradatelnou součástí Evropské unie. Společně s ostatními členskými zeměmi vytváří stabilní evropskou politiku, která je garantem lidských práv a svobod, a která současně zajišťuje bohaté ekonomické zázemí. Díky Španělsku má Evropská unie jedinečnou možnost spolupráce s Latinskou Amerikou.

Předložená bakalářská práce si klade za cíl představit Španělsko z poněkud jiného úhlu, než pod jakým se na něj běžně díváme, tj. jako na slunnou turistickou destinaci. Ekonomický a sociální vývoj ve Španělsku byl totiž v mnoho směrech ojedinělým evropským fenoménem. Sám fakt, že se zde podařilo prosadit demokracii nenásilnou cestu a dovést zemi k současné ekonomické a sociální vyspělosti, je výzvou nejen všem dosud existujícím autoritářským režimům, ale i postkomunistickým zemím. Problémy, se kterými se rodící španělská demokracie potýkala, by mohly být vodítkem pro řešení obdobné situace i v jiných zemích. Nutnost integrace do mezinárodních organizací, tak jak ji vidíme ve Španělsku, potvrzuje hypotézu, že je v současné době nemožné separovat vývoj jednoho státu od vývoje ostatních zemích Evropy a světa. Uzavřenost před okolním světem nutně vede k hospodářské a sociální stagnaci, tak jak ji můžeme vypořadovat z vývoje Španělska během Frankovy vlády. Autoritativní vláda se držela u moci díky širokému represivnímu aparátu. Španělským občanům byla dlouhodobě odpráána možnost svobodné volby. Snad právě proto ji spolehlivě vyjádřili při schvalování demokratické ústavy Španělska.

⁵ Jiří CHALUPA, *Zápisky o válce občanské*, Praha 2002, s. 87.

Pro vypracování této práce byla použita zejména literatura anglických a španělských autorů zabývajících se buď otázkou integrace Španělska do evropského společenství nebo konsolidací demokracie. Zásadní pro tuto práci byly dále různé bankovní analýzy a oficiální statistiky. Cenné informace byly čerpány z novinových příspěvků (hlavně španělský deník *El País* a *New York Times*) a ostatních zahraničních internetových zdrojů. Dostupnými českými materiály byly např. český překlad knihy Paula Prestona: *Franco. Krvavý diktátor nebo spasitel Španělska?*, který se důkladně věnuje vývoji španělského hospodářství během Francovy vlády (1939-1975) a ze kterého bylo citováno zejména v první kapitole nebo práce Jiřího Chalupy: *Stručná historie států. Španělsko, Zápisky o válce občanské*, ze kterých byly čerpány informace opět ve vztahu k období Frankovy vlády a další. Problematickým se ukázal nedostatek odborné české literatury spíše pro období po pádu Frankova režimu v roce 1975. Tato práce bude proto zároveň pokusem o přiblížení hospodářského a politického vývoje ve Španělsku jak odborné, tak laické české veřejnosti. Souběžně se pokusí analyzovat, za jakých podmínek došlo ke změně politického systému a jakou roli v tomto procesu sehrály ekonomické faktory. Zatím zůstává otázkou, zda je demokracie závislá na hospodářsky vyvinutém systému či nikoliv. Předkládaný elaborát si neklade za cíl vymezení nových skutečností, jeho výsledkem by měl být především přehledný a čtivý souhrn nejdůležitějších mezníků španělské ekonomiky a politiky od roku 1939 až do současnosti.

2. ŠPANĚLSKÁ EKONOMIKA BĚHEM FRANKOVA REŽIMU

(1939 – 1975)

2. 1 Období 1939 - 1950

Španělské hospodářství bylo na konci roku 1939 v zoufalém stavu. Franco byl schopným a ambiciózním politikem, ale špatným ekonomem. Za katastrofální hospodářskou situaci vinil bývalou republiku, takže veškeré modernizace nastartované za druhé republiky byly pozastaveny. Byl akutní nedostatek potravin, pohonných hmot a topných látek. Španělsko bylo v této době převážně agrární zemí, přičemž zemědělství bylo válkou velmi poškozené, stavy dobytka zdecimované.⁶ Frankistická vláda musela vydat potravinové lístky na všechny základní potraviny, jako bylo mléko, vejce a chléb. V důsledku těchto opatření vzkvétal černý trh. Nejproblémovější byla situace ve městech, kde korupce a úplatky byly zdrojem konfliktů mezi jednotlivými členy vedení. Toto období bylo někdy také nazýváno tzv. „hladová léta“ (*los años del hambre*).⁷ V říjnu 1939 Franco reagoval na situaci tím, že osobně předal svým ministrům program obrody, ve kterém za hlavní ekonomický problém považoval obchodní deficit Španělska.⁸ Pro jeho vyrovnání navrhoval podpořit export a omezit dovoz. Veškerý dovoz musel být nahrazen z domácí výroby, a to i za cenu snížení kvality. Také nedostatek topných a pohonných olejů měl být řešen z vlastních uhelných zásob. V tomto období se započala pozemková reforma, ale poněkud nestandardně. Aby si uchránil vůdčí pozici, Franco zastavil vyvlastňování půdy od soukromníků, které bylo iniciované za druhé republiky. Vlastnictví naopak přešlo zpět do rukou bývalých majitelů. Tím si je Franco zavázal a zajistil si jejich podporu. Naopak oblasti s vysokou industrializací, jako bylo Baskicko, Asturie nebo Katalánsko, platily tvrdou daň za svoji bývalou loajalitu republice. Nynější centrální politika nepodporovala jejich hospodářskou obnovu ze strachu, aby znovu nepožadovaly politickou autonomii.

⁶ J. CHALUPA, *Stručná historie*, s. 153.

⁷ Sheelagh ELLWOOD, *Franco- Člověk, voják, diktátor*, Londýn 1999, s. 129.

⁸ Francisco FRANCO, *Fundamentos y directrices de un Plan de saneamiento de nuestra economía, armónico con nuestra reconstrucción nacional*, Historia 16, č. 115, listopad 1985.

V letech 1941 až 1945 byl růst tzv. „hodnoty výrobní produktivity“ (*índice de producción industrial per cápita*)⁹ stále negativní. Ve studii, kterou provedl Albert Carreras¹⁰ na základě dostupných údajů, Španělsko zaostávalo v období 1947-1950 v porovnání s Itálií v ekonomickém vývoji o celých 25%. Ekonomická autarkie¹¹ se prohlubovala. Byly drasticky snižovány platy, ale zároveň byla požadována dlouhá pracovní doba. Do exilu odešlo mnoho významných osobností a odborníků, čímž bylo Španělsko ochuzeno o cenný „lidský“ kapitál.

Liknavost a neochota řešit situaci ve válkou zbídačené zemi byla kritizována i z vlastních řad, dokonce se ozvaly hlasy i ze strany katolické církve. Franco byl velmi obezřetný vůči jakýmkoliv pokusům o opětovném ustanovení monarchie. Přívrženci monarchie byli pečlivě evidováni a soustavně perzekuováni, tak aby nedošlo ke vzpouře. Jakékoliv náznaky nesouhlasu s jeho formou vlády Franco okamžitě a bez milosti eliminoval. Frankova strategie na přežití se opírala zejména o církev, ale skutečným pilířem jeho moci byla armáda.¹² Navenek zdůrazňoval katolické a monarchistické hodnoty, a to proto, aby ukolébal zahraniční tisk. Avšak vztahy s Evropou byly v této době velice chladné. V roce 1946 bylo rezolucí¹³ nově vzniklé Organizace spojených národů (OSN) doporučeno odvolání velvyslanců z Madridu. Americká pomoc, tzv. „Marshallův plán“, nebyla Španělsku nabídnuta, přestože lobbystické, vojenské kliky v USA hlasovaly pro, prezident Truman¹⁴ jejich snahy vetoval, jelikož byl zásadně proti potlačování náboženské svobody ve Španělsku.¹⁵

Tíživou situaci pomohla řešit až pomoc z Argentiny, která do Španělska poslala svého nového velvyslance Pedra Radía (na protest proti rezoluci OSN) a dne 30. října 1947 byla podepsána dohoda ohledně úvěru na obilí.¹⁶ Návštěva Evy Perónové na podzim 1947 se stala součástí pompézní frankistické propagandy. Franco se na oko

⁹ Índice de producción industrial per cápita – viz článek José Luis García Delgado, *La economía española durante el franquismo*, Temas para debate, listopad 1995. *España Siglo XX. El franquismo*. [online] <<http://www.vespito.net/historia/franco/ecofran.html>> [cit. 23.4.2009]

¹⁰ PhDr. Albert Carreras – profesor ekonomie na Universitat Pompeu Fabra (Barcelona, Španělsko), fakulta ekonomie a obchodu, působí zde od roku 1991.

¹¹ Autarkie – znamená takový ekonomický model, který je uzavřen sám do sebe, hlásá soběstačnost a samozásobování.

¹² J. CHALUPA, *Zápisky*, s. 88.

¹³ Jednalo se o tzv. trestnou Rezoluci, která odsuzovala Frankův nedemokratický systém.

¹⁴ Harry S. Truman – 33. prezident USA, v letech 1943-1953.

¹⁵ J. CHALUPA, *Stručná historie*, s. 165.

¹⁶ Paul PRESTON, *Franco-Krvavý diktátor nebo spasitel Španělska?*, Praha 2001, s. 474.

snažil o změnu režimu, ale principy zůstávaly nezměněny. Dne 6. července 1947 bylo vyhlášeno lidové referendum ohledně tzv. „Zákona o následnictví“ (*Ley de Sucesión*). Tento krok měl ještě více přispět k představě Španělska jako státu, kde rozhoduje lid. Bohužel celé referendum bylo provázené silnou vládní propagandou. Díky ní, pokud by někdo hlasoval „ne“, tak by *de facto* zradil svoji zemi a napomohl by zpátky komunistům k moci. Nebylo proto divu, že se 93% hlasů z celkových 89% zúčastněných voličů z řad obyvatelstva vyslovilo souhlasně pro tento zákon.¹⁷

Generál Kindelán¹⁸ v dopise donu Juanovi¹⁹ po referendu v roce 1947 napsal:

„Franco se nachází ve stavu totální euforie. ...Moc jej uchvátila, je odhodlán udržet si ji za každých okolností a bránit ji zuby nehty. Mnozí se domnívají, že je zkažený a zlý. Podle mne je sice prohnaný a lstivý, myslím si však, že spojuje svůj osud s osudem Španělska a věří, že sám Bůh ho dosadil do jeho funkce a pověřil velkými úkoly.“²⁰

Frankovou odpovědí na vyloučení z Marshallova plánu bylo prodloužení úvěrů s Argentinou, a to až do roku 1951.²¹ Během roku 1947 se Španělsku podařilo podepsat obchodní smlouvu s Francií a v roce 1948 s Velkou Británií. Tyto smlouvy byly podepsány i navzdory trvajícím odporu obou států k obnovení diplomatických vztahů se Španělskem. V roce 1948 se moci chopily komunistické strany ve střední a východní Evropě. Tento fakt posílil zájem USA a západní Evropy o spolupráci s Frankovým Španělskem. Zvýšené obavy z rostoucího vlivu Sovětského svazu umožnily, že si Frankova antikomunistická pozice získala na sympatiích. Hlavně USA usilovalo o umístění vojenských základen ve Španělsku a za tímto účelem podporovalo ukončení diplomatické blokády Španělska. Vznik Čínské lidové republiky v říjnu 1949 misky vah nachýlil ještě více. V únoru 1949 byla Španělsku například newyorskými finančními domy poskytnuta půjčka ve výši 25 milionů dolarů.²²

¹⁷ Tamtéž, s. 475.

¹⁸ Generál Kindelán – vysoce postavený monarchistický generál, přítel Dona Juana Carlose I. Otevřeně se zasazoval o znovuzavedení monarchie, později byl proto poslán do vyhnanství, blíže např. P. PRESTON, *Franco-Krvavý diktátor nebo spasitel Španělska?*, kapitola XX, s. 438.

¹⁹ Don Juan Carlos I. – vnuk posledního španělského krále Alfonse XIII., byl vychováván ve Španělsku pod dohledem Franka a ustanoven jako budoucí španělský král. Po smrti Franka byl prohlášen králem dne 22.11.1975.

²⁰ Citace z knihy P. PRESTON, *Franco*, s. 475.

²¹ P. PRESTON, *Franco*, s. 474.

²² Tamtéž, s. 487.

Celkově však bylo toto období charakterizováno jako jedna z nejhorsích etap v dějinách španělské ekonomiky i historie vůbec.²³

2. 2 Období 1950 – 1960

Ve srovnání s předchozím obdobím došlo k zásadním změnám v oblasti mezinárodních vztahů. Španělsko oficiálně obnovilo diplomatické vazby s Řeckem, Norskem, Švédskem, Lucemburskem, Velkou Británií a USA na jaře roku 1951. O rok později se tak stalo s Francií a Německem. Obnovení těchto kontaktů bylo dáno napjatou situací mezi Západem a Sovětským svazem. V období tzv. studené války měly západní země takové obavy z komunistické expanze, že OSN dne 4. listopadu 1950 vydalo Rezoluci č. 386, kterou zrušilo předchozí, tzv. trestnou Rezoluci z roku 1946. V tomto rozhodování, jak odcitoval dne 10. listopadu 1950 deník *Le Monde* slova britského diplomata, nemohla být rezoluce brána „jako Frankova výhra, nýbrž jako triumf geografie“.²⁴ Znamenalo to, že právě díky své poloze, jako vstupní brány do Středozemního moře, bylo Španělsko ideální základnou pro vojenské účely. V září 1953 proto podepsalo Španělsko s USA tři ekonomické a vojenské dohody, které Frankovi zajistily dostatečnou finanční pomoc.²⁵

Hospodářský vývoj byl prozatím poznamenán důsledky ze čtyřicátých let. Spotřeba masa a chleba byla v porovnání s rokem 1926 stále poloviční. To způsobovalo vysokou občanskou nespokojenost, společně s nízkými platy a vysokými cenami základních potravin. Nedostatečně fungující zemědělství muselo být kompenzováno dovozem určitých potravin, a tím se prohluboval státní dluh. Země trpěla stagnující ekonomikou a prohlubující se inflací.²⁶ V roce 1959 byla na pokraji bankrotu. Za této situace byl Franco nucen přehodnotit stávající hospodářský model. Jeho autarkický model izolovanosti od ostatních evropských zemí se prokázal jako nefunkční a ekonomice neprospěšný. Franco v této chvíli dokázal na tuto situaci překvapivě rychle

²³ José Luis G. DELGADO, *La economía española durante el franquismo*. [online] <<http://www.vespito.net/historia/franco/ecofran.html>> [cit. 23.4.2009].

²⁴ Wolfram KAISER - Jürgen ELVERT, *European Union Enlargement. A comparative History*, New York 2004, s. 94.

²⁵ Tamtéž, s. 95.

²⁶ Saturnino AGUADO, *Spain in the Globalization Process*. Instituto Universitario de Estudios Norteamericanos, Universidad de Alcalá, s. 2 [Studie byla prezentována na konferenci Spanish Investment in Latin America v říjnu 2002 v Miami].

zareagovat a změnit stávající model španělské ekonomiky směrem k liberálnímu modelu západního typu.²⁷

Odrazem dosavadního ekonomického modelu bylo i chování na mezinárodních trzích. Vstupy v těchto letech měly pouze krátkodobý charakter, byly rezervované, váhavé, nedostatečně úspěšné. Nepraktické, krátkodobé obchodování zpomalovalo liberalizaci hospodářství. Panovalo velké napětí mezi zastánci liberalizace a jejich oponenty z konzervativních kruhů. Rozdílné přístupy se nejvíce projevily v letech 1951-1957 a také v roce 1959. V těchto obdobích byly pod tlakem reformistů přijaty nové reformy a postupy, které měly umožnit španělské ekonomice efektivnější napojení na mezinárodní trh, a tím i využití z toho plynoucích výhod. V reakci na přijetí těchto reforem byl v letech 1951-1955 zaznamenán meziroční růst o 6% vyšší v porovnání s obdobími v letech 1946-1950, přičemž v následujícím období (1956-1960) byl nárůst o 7,4% vzhledem k průměru v období 1951-1955. Ekonomický růst Španělska se ve druhé polovině dekády přiblížil nejvíce zemím jako byly Itálie, Jugoslávie nebo Řecko, se kterými mělo Španělsko podobný ekonomický vývoj, např. v otázce imigrace, turismu nebo zahraničních transakcí.²⁸

Za hlavní pro toto období můžeme nicméně označit přijetí tzv. Stabilizačního a liberalizačního plánu (*Plan de estabilización y liberalización*) z roku 1959. Tento program zásadně ovlivnil další rozvoj španělského hospodářství.²⁹ Přijetí stabilizačního plánu bylo podmíněno několika důležitými faktory, které můžeme shrnout do následujících bodů:

1. Členství v mezinárodních organizacích – na základě podpory USA o začlenění Španělska do mezinárodního společenství bylo v roce 1957 Španělsko poprvé oficiálně přizváno k členství v Mezinárodním měnovém fondu (MMF), Světové bance (SB) a Organizaci pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD).³⁰

²⁷ J. CHALUPA, *Stručná historie*, s. 158.

²⁸ J. L.G. DELGADO, *La economía española durante el franquismo*. [online] <<http://www.vespito.net/historia/franco/ecofran.html>> [cit. 23.4.2009].

²⁹ Kenneth MAXWELL – Steven L. SPIEGEL, *The new Spain. From Isolation to Influence*, New York 1994, s. 6.

³⁰ Tamtéž, s. 7.

2. Stav španělské ekonomiky – OECD vydala v roce 1959 první oficiální zprávu o stavu španělské ekonomiky. V této zprávě je Španělsku doporučována větší finanční a ekonomická stabilita.

3. Změny ve vládě – přizvání tzv. technokratů ze skupiny OPUS DEI³¹ do vlády v únoru 1957. Ministrem obchodu se stal Alberto Ullastres, ministrem financí Mariano Navarro Rubio. Tato skutečnost měla za důsledek snížení tradičního vlivu konzervativní falangy.³² Pod vedením zkušeného Laureana Lopéze Rodó³³ se zásadně změnil přístup vlády k ekonomickým otázkám.³⁴ Tito technokraté požadovali pragmatický přístup. Byli přesvědčeni, že pokračování stávajícího systému bude možné jen tehdy, pokud svým občanům nabídne konzumní blahobyť.³⁵

3. Všeobecná nespokojenost – hodnota ukazatele HDP na osobu byla v roce 1959 pouhých 58,3% v porovnání s evropským průměrem.³⁶

Právě výše zmínění členové OPUS DEI iniciovali stabilizační plán společně s ekonomy jako byl např. José Luis Sampedro, Fuentes Quintana, Luis Ángel Rojo, Félix Varela, Manuel Varela, Fabián Estapé, José Luis Ugarte, Sánchez Pedreño, Ortiz García, José Carlos Colmeir a další.³⁷

Stabilizační plán měl podle Ullastrese čtyři cíle a těmi byly stabilizaci, liberalizaci, integraci a konvertibilitu.³⁸ Důležitým bodem bylo odstranění stávajících překážek ekonomického růstu. Mezi ně patřila např. nízká pracovní produktivita, neadekvátní kapitálová vybavenost mnoha podniků, příliš velké množství malých podnikatelských společností, nedostatečné investování v zemědělství, neefektivní

³¹ Opus Dei – katolická instituce založená Josemaría Escrivá de Balaguer v roce 1928. Zakládala si hlavně na vysoké vzdělanosti svých členů, blíže viz *Oficina de información del Opus Dei en Internet*. [online] < <http://www.opusdei.es> > [cit. 20.6.2009].

³² Joaquín ESTEFANÍ, *La larga marcha, 1. La prehistoría*. [online] < <http://www.vespito.net/historia/franco/estft.html> > [cit. 23.4.2009].

³³ Laurean Lopéz Rodó – tehdejší šéf technického sekretariátu vlády (*Secretario General Técnico de la Presidencia del Gobierno*).

³⁴ K. MAXWELL – S. L. SPIEGEL, *The new Spain*, s. 6.

³⁵ J. CHALUPA, *Stručná historie*, s. 159.

³⁶ J. ESTEFANÍ, *La larga marcha, 1. La prehistoría*. [online] < <http://www.vespito.net/historia/franco/estft.html> > [cit. 23.4.2009].

³⁷ J. ESTEFANÍ, *La larga marcha, 1. La prehistoría*. [online] < <http://www.vespito.net/historia/franco/estft.html> > [cit. 23.4.2009].

³⁸ J. ESTEFANÍ, *La larga marcha, 1. La prehistoría*. [online] < <http://www.vespito.net/historia/franco/estft.html> > [cit. 23.4.2009].

finanční systém a vysoký zahraniční dluh. Stabilizační plán měl také pomoci snížit inflaci, liberalizovat zahraniční obchod a umožnit konvertovat španělskou měnu tak, aby usnadnil mezinárodní obchody. Zároveň obsahoval i návrhy ke změnám v národním systému vzdělávání.³⁹ Stabilizační plán nastartoval posun k homogennímu trhu, obdobnému jako u ostatních západoevropských států. Překonáním zastaralých metod a autarkického modelu španělské ekonomiky bylo dosaženo okamžitých výsledků, zvláště meziroční růst hrubého domácího produktu (HDP) se zvýšil o 7% oproti předchozímu roku.⁴⁰ Ekonomika se akcelerovala a Španělsko se aktivněji zapojilo do mezinárodního obchodu. Důsledky těchto zásadních změn se však v počátečních letech negativně projeví vyššími životními náklady a celkovým snížením mezd, což vedlo k poměrně velké emigraci v dalších letech.⁴¹ Také devalvace pesety⁴² a omezení veřejných výdajů, společně s uzavřením řady podniků, měly vážné dopady na společnost.⁴³

2. 3 Období 1960 – 1975

V roce 1962 poslala španělská vláda dopis se žádostí o otevření jednání o přistoupení Španělska do Evropského hospodářského společenství (EHS)⁴⁴, tzv. „Asociační dohoda“.⁴⁵ Tato žádost však byla diplomaticky odmítnuta, neboť podle

³⁹ Sima LIEBERMAN, *Growth and Crisis in the Spanish Economy: 1940-93*, New York 1995, s. 92.

⁴⁰ Tamtéž, s. 2.

⁴¹ J. ESTEFANÍ, *La larga marcha, 1. La prehistoria*. [online] <<http://www.vespito.net/historia/franco/estft.html>> [cit. 23.4.2009].

⁴² Peseta – španělská měna. Existovala do roku 2002. Poté byla nahrazena společnou evropskou měnou euro.

⁴³ P. PRESTON, *Franco*, s. 561-562.

⁴⁴ Evropské hospodářské společenství (EHS) – založené na setkání v Římě v roce 1957 a označované též jako *Společný trh*. Zakládajícími státy byly Německo, Francie, Itálie, Belgie, Holandsko a Lucembursko. Úkolem EHS bylo pomocí nadstátní ekonomické integrace vytvořit celní, hospodářskou a finanční unii, podporovat zřízení jednotného trhu a sblížovat hospodářské politiky členských států. Ve stejném roce byla podepsána také Smlouva o Evropském společenství pro atomovou energii (EURATOM). Společně s již vzniklým Evropským společenstvím uhlí a oceli (1951) jsou souhrnně označovány jako Evropská společenství (od roku 1978 pouze Evropské společenství). Během následujících let bylo Společenství rozšířeno o Velkou Británii, Irsko, Dánsko (1973) a Řecko (1981). Nejdominantnější postavení mělo EHS, které bylo v roce 1993 přejmenováno Maastrichtskou smlouvou na Evropské společenství (ES). Dnes tvoří tato Společenství první ze tří pilířů Evropské Unie. Blíže L. NEUSTUPNÁ – M. PAUNEROVÁ – J. SKÁLA – J. ZACHARIÁŠ – J. ZEMÁNEK, *Evropské Společenství*, Praha 1982, s. 13 -16, dále W. Kaiser- J. Elvert, *European Union Enlargement*, s. 2 nebo portál Evropské Unie. *Historie Evropské Unie*. [online] <http://europa.eu/abc/history/index_cs.htm> [cit. 27.6.2009].

⁴⁵ Podle článku 238 Smlouvy o založení Evropského společenství, může Evropské společenství uzavřít s příslušným státem dohodu o přidružení, ve které budou specifikovány vzájemná práva a povinnosti, časové harmonogramy apod. Viz blíže M. KREJZA, *ASOCIACE mezi Evropským společenstvím a Českou Republikou*, Praha 1994, s. 14.

ustanovení, která byla ve stejném roce přijata zakládajícím zeměmi, nebylo možné přidružení pro nedemokratické státy.⁴⁶ Španělsko v roce 1967 proto již nezažádalo o přistoupení, ale pouze o možnost dialogu.⁴⁷ Tentokrát Evropská komise svolení k rozhovorům udělila. Mělo se jednat o možnostech vzájemné ekonomické spolupráce. Tato sezení začala až o rok později, ale nakonec nebyla realizována. Překážkou se stal postoj Francie, která požadovala v první řadě vyřešení otázky Společné zemědělské politiky (*Política Agricultura Común*⁴⁸). Teprve v červnu roku 1970 byla v Lucembursku podepsána tzv. Ullastresova preferenční dohoda (*Acuerdo Preferencial Ullastres*) mezi Evropským společenstvím a Španělskem.⁴⁹ Tato obchodní preferenční dohoda měla napomoci integraci španělské ekonomiky s ekonomikou Evropského společenství. Tato smlouva měla dvě etapy. První etapa měla trvat 6 let a druhá měla následovat po vzájemném souhlasu obou stran. Cílem vyjednávání bylo z dlouhodobého hlediska dosáhnout volného obchodu se zemědělskými a průmyslovými produkty. Z krátkodobého hlediska zde profitovalo hlavně Španělsko, neboť Evropské společenství muselo ihned zredukovat svoje exportní cla až o 60%.⁵⁰ Španělsko přitom mělo snížit svá cla během delšího časového období a pouze o 25%. Nepodařilo se naopak zajistit smlouvu ohledně zemědělských produktů.⁵¹

Španělská ekonomika projevila v tomto období velikou asimilační schopnost k využití příznivých podmínek na trhu a zároveň k rozšíření předtím opomíjených výrobních kapacit. Vynikající podmínky v podobě levné energie a primárních zdrojů byly jedny z faktorů, které pomohly udržet akcelerované tempo španělského hospodářství. Období španělské ekonomiky v letech 1961 – 1973 bylo charakterizováno

⁴⁶ Charles T. POWELL, *La dimensión exterior de la transición española*, Afers Internacionals, č. 26, s. 37-64.

⁴⁷ W. KAISER – J. ELVERT, *European Union*, s. 98.

⁴⁸ Společná zemědělská politika spočívá na principu garance minimálních cen určitých potravin a na přímých dotacích pro zemědělce. V současnosti spadá do kompetence Evropské komise (tvoří součást tzv. prvního pilíře Evropské Unie, který má nadnárodní charakter, tj. že o této politice nerozhodují jednotlivé vlády členských států). Nově přidružené státy nemají nárok na plnou výši dotací. SZP je kritizována za vysoký rozpočet, zasahování do tržního mechanismu a další. Viz blíže J. JEDLIČKA, *Společná zemědělská politika*, EU Office České Spořitelny, červen 2004.

⁴⁹ Luis Palacio BAÑUELES, *El reinado de Juan Carlos I.: Balance a los veinticinco años*. Universidad Rey Juan Carlos, Madrid 2001, s. 27.

⁵⁰ Joseph HARRISON, *The Spanish Economy: From the Civil War to the European Community*. Cambridge University Press, 1998, s. 55.

⁵¹ Eric SOLSTEN – Sandra W. MEDITZ (ed.), *Spain: A Country Study. Foreign Economic Relations*. [online] <<http://countrystudies.us/spain/>> [cit. 23.4.2009].

rychlým růstem průmyslového a terciárního sektoru. V roce 1966 byl růst reálného hrubého domácího produktu až o 8% vyšší než v předchozím roce.⁵²

Liberalizace ekonomiky přilákala zahraniční investory, kteří využívali levných lidských zdrojů a podpory při zakládání společností na základě stabilizačního plánu z roku 1959. Dále k tomuto napomohl první z tzv. Plánů hospodářského a společenského rozvoje (*I. Plan de Desarrollo económico y social*) z roku 1964 (druhý byl v roce 1968), které podporovaly vznik nových podniků, odstraňovaly zdlouhavou byrokracii, poskytovaly půjčky pro podnikatele apod.⁵³ Největší nárůst byl zaznamenán v období 1961 – 1964, kdy meziroční růst hrubého domácího produktu činil 8,7%. Inflace v tomto období byla stabilizovaná mezi 5-9%. Díky vysoké industrializaci se vytvořila nová pracovní místa. V roce 1966 byl zaznamenán nárůst zaměstnanosti v průmyslovém sektoru o 3% včetně zaměstnanosti ve stavebnictví.⁵⁴

Rozvoj průmyslu umožnil intenzivní migraci ze zemědělského sektoru do městských zón. Během sedmdesátých let přibližně čtyři milióny Španělů změnili bydliště. Hlavními receptory migrace byla pobřeží v oblastech Baskicka, Katalánska, Valencie, dále oblast řeky Ebro a Madrid. Ačkoliv bylo v zemědělství stále ještě zaměstnáno 22% aktivní populace, což bylo o 12% výše než v Evropském společenství, v průmyslu pracovalo již 40% a v oblasti služeb 38% populace.⁵⁵ Společně s ekonomickým růstem vzrostly mzdy, a to v průměru o 20%. V roce 1964 se snížila pracovní doba ze 48 hodin týdně na konečných 44 hodin týdně. Výrazně narostla spotřeba domácností; v roce 1975 mělo 80% domácností televizi, pračku a ledničku.⁵⁶ Právě konzumní chování napomohlo k růstu pozitivní obchodní bilance.

Kladný ekonomický růst s sebou přinesl i negativa. Vyšší životní úroveň zajistila nižší úmrtnost a vyšší porodnost. Počet obyvatel vzrostl z 26 milionů v roce 1940 na 33 milionů v roce 1970. Na tento rapidní přírůstek obyvatelstva nebylo Španělsko připravené. Později již nárůst populace nebyl tak strmý (viz tabulka č. 1). Byl zde akutní nedostatek jeslí, základních a středních škol, sociálních zařízení, nemocnic a také kvalitního bydlení. Markantněji se začaly projevovat odlišnosti jednotlivých

⁵² S. LIEBERMAN, *Growth*, s. 87.

⁵³ J. CHALUPA, *Stručná historie*, s. 159.

⁵⁴ S. LIEBERMAN, *Growth*, s. 87.

⁵⁵ E. SOLSTEN – S. W. MEDITZ (ed.), *Spain: A Country Study. Foreign Economic Relations*. [online] <<http://countrystudies.us/spain/>> [cit. 23.4.2009].

⁵⁶ J. CHALUPA, *Stručná historie*, s. 159.

regionů, např. nerovnoměrné rozdělení přírodního bohatství, rozdílná nabídka pracovního uplatnění, kumulace lidských a materiálních zdrojů do určitých zón a další.⁵⁷

Tabulka č. 1

Vývoj španělské populace (v tisících) a průměrná roční míra jeho růstu (v procentech)
v letech 1970-1991

Rok	Počet obyvatelstva	Roční růst v %
1970	33,713	1.1
1981	37,746	1.1
1986	38,586	0.4
1991	39,434	0.2

Zdroj: EUROSTAT: Demografické statistiky, 1990.

Zahraniční obchod (export a import) v roce 1960 činil přibližně 16,5% hrubého domácího produktu Španělska. V roce 1961 byl dovoz o jednu třetinu vyšší než vývoz, přičemž se tento kvantitativní vztah udržel i přes obrovský nárůst vývozu až do roku 1988. Během šedesátých let se objem zahraničního obchodu zvyšoval mezitím v průměru o 15% a v sedmdesátých letech ještě více.⁵⁸ V roce 1973 se Evropské společenství podílelo 43% na španělském exportu a 37% na jeho importu. V roce 1982 se vývoz zvýšil na 48,6 % , zatímco dovoz poklesl na 31,8 %.⁵⁹

Třemi nejdůležitějšími pilíři ekonomického rozvoje tohoto období se staly:

➤ *Turismus*

V období 1961- 1966 se zvýšil počet turistů ze 7 miliónů na 14 miliónů návštěvníků. V roce 1974 to již bylo 24 miliónů návštěvníků ročně. Čistý příjem z turismu činil v průměru 5% hrubého domácího produktu (HDP).

➤ *Zahraniční investoři*

⁵⁷ *Historia del Siglo 20*. [online] <<http://www.historiasiglo20.org/HE/15.htm>> [cit.24.5.2009].

⁵⁸ E. SOLSTEN – S. W. MEDITZ (ed.), *Spain: A Country Study. Foreign Economic Relations*. [online] <<http://countrystudies.us/spain/>> [cit. 23.4.2009].

⁵⁹ E. SOLSTEN – S. W. MEDITZ (ed.), *Spain: A Country Study. Foreign Economic Relations*. [online] <<http://countrystudies.us/spain/>> [cit. 23.4.2009].

Investice ve výši 7.600 miliónů dolarů v období 1960-1974 se soustředily především do automobilového, chemického a elektronického průmyslu.

➤ *Devizové příjmy od emigrantů*

Emigrace pomohla částečně řešit nezaměstnanost.

Celosvětová ropná krize v roce 1973 měla na tento fascinující růst španělské ekonomiky negativní dopad. Ekonomický rozvoj se zpomalil a stagnace, způsobená probíhající recesí, znamenala hlavně zvýšení nezaměstnanosti. Vláda na tuto situaci reagovala tzv. „ekonomickými balíčky“ (*paquetes de medidas económicas*), kterých vydala v průběhu následujících let celkem osm.⁶⁰ K širší liberalizaci ekonomiky, která byla potřebná pro překonání ekonomické a sociální recese, však nedocházelo. Pro takový krok byla nutná změna stávající politické garnitury. Nespokojenost s přístupem vlády se projevila v masových demonstracích pracujících, které byly největšími demonstracemi v západní Evropě od druhé světové války. Tyto aktivity byly vládou tvrdě potlačovány.⁶¹ Přetrvávající názorová strnulost ze strany vlády a Franka, neschopnost pružné reakce na poptávky trhu a nedokonalé fungování mezinárodního obchodu, to vše způsobovalo, že španělská ekonomika nemohla přirozeně expandovat tak, jak bylo běžné v západní Evropě. Jediným východiskem zůstávala změna režimu, což ovšem za vlády Franka nebylo možné.

⁶⁰ J. L.G. DELGADO, *La Transición. La Economía. Los Pactos de la Moncloa*. [online] < <http://www.vespito.net/historia/transi/economft.html> > [cit. 23.4.2009].

⁶¹ Navarro VINCENT, *¿Cómo los Estados Unidos influenciaron la transición de la dictadura a la democracia en España?* [online] <www.counterpunch.org/navarro09152007.html> [cit. 23.4.2009].

3. PŘECHOD K DEMOKRACII 1975-1985

3. 1. Období 1975 – 1977

Vývoj španělského hospodářství a politiky získal možnost změny až v roce 1975. V tomto roce, dne 20. listopadu, umírá Franco, jenž byl hlavou státu od roku 1939. Za státní formu byla po jeho smrti potvrzena monarchie, a to v souladu s Frankovým rozhodnutím ze dne 22. června 1969. Dle tohoto ustanovení byl za panovníka budoucí monarchie určen princ Juan Carlos I. Tímto opatřením byl zajištěn relativně hladký přechod od diktatury k parlamentní monarchii. Politická situace v zemi však byla nanejvýš nejistá. Nebylo jasné, jakou další cestu Španělsko zvolí. Buď mohlo pokračovat ve stejném duchu jako za Franka, tj. jako pravicová diktatura nebo se mohlo přiklonit na stranu liberalizace země a obchodu. Teprve další vývoj měl ukázat, jakým směrem se Španělsko bude ubírat.

Jmenování Juana Carlose I. španělským králem se uskutečnilo dne 22. listopadu 1975. Ve své přísaze, sepsanou podle Frankova odkazu, se zavázal k pokračování frankistického režimu. Přesto v jeho proslovu zaznělo:

„Dnes začíná nová epocha v naší historii.[...]Moderní a svobodná společnost potřebuje, aby se rozhodování, komunikace, vzdělávání a kontroly národního bohatství zúčastnili všichni....“⁶²

Z proslovu bylo zřetelné, že španělský král nehodlá pokračovat ve stávajícím státním zřízení tak, jak si Franco přál. Proto před Juanem Carlosem I. vyvstával těžký úkol. Byl si dobře vědom, že některé sektory španělského obchodu byly nakloněny k odvržení starého politického systému. Zároveň si ale uvědomoval, že veškerá moc byla stále koncentrovaná do rukou frankistických přívrženců.⁶³ Bylo zapotřebí postupovat obezřetně a najít spojence. Juan Carlos I. se obklopil reformistickými přívrženci a

⁶² J. L.G. DELGADO, *La Transición. Muere Franco y nace un Rey*. [online] <<http://www.vespito.net/historia/transi/muerteft.html>> [cit. 23.4.2009].

⁶³ *La Transición Española. 14. Monarquía*. [online] <<http://www.salman-psl.com/la-transicion/indexcast.html>> [cit. 23.4.2009].

dávnými spojenci, jako byl např. Torcuato Fernández Miranda⁶⁴, Manuel Fraga, Antonio Garrigues nebo José María de Areiza. Většina z nich měla navíc i zkušenosti s reprezentováním velkých španělských nebo zahraničních korporací, jako byly např. United States Steel, IBM nebo General Electric.⁶⁵

V čele vlády byl prozatímně ponechán dosavadní premiér a oddaný stoupenec Franka, Arias Navarro⁶⁶. Tento krok byl učiněn proto, aby byl přechod k nové státní politice co možná nejméně riskantní a pro frankisticky smýšlející členy kabinetu v této napjaté době přijatelný. Pod jeho vedením však bylo vedení neschopné zavést potřebné reformy a změny, přetrvávaly staré a nepružné názory, na které společnost reagovala nespokojeně. Na znamení nesouhlasu se stavem španělské politiky se konaly masivní stávky pracujících, které byly opět represivně potlačovány. Politická opozice se sjednotila do tzv. Demokratické jednoty (*Coordinación Democrática*), což znásobilo její odpor proti režimu.

V červnu 1976 byl proto Arias Navarro odvolán z čela vlády. Nahradil ho zcela neznámý Adolfo Suárez, který do této doby působil jako generální sekretář Národního hnutí (*Movimiento Nacional*). Suárez jednal překvapivě rychle. V září 1976 prezentoval návrh na reformu politického systému, tzv. Návrh zákona pro reformu politického systému (*Proyecto de Ley para la Reforma Política*). Klíčovým pro úspěch tohoto návrhu bylo, aby jej schválily Kortesy (*Cortes*⁶⁷). Ty tak překvapivě učinily v listopadu 1976 a svým souhlasem si *de facto* přivodily vlastní „politickou smrt“. V lidovém referendu v prosinci 1976 tento návrh následně kladně podpořilo 94% oprávněných účastníků z celkových 77% obyvatelstva.⁶⁸ Zákon, který v pouhých pěti člácích ukončil frankistický režim, vstoupil v platnost v lednu 1977. Byly v něm zároveň zakomponovány stanovy k budoucím demokratickým volbám (první od posledních demokratických voleb, které se konaly v roce 1936). Během těchto příprav vedl Adolf Suárez obratně tajný dialog s opozicí, na jehož základě byla v únoru 1977 legalizována PSOE (*Partido Socialista Obrero Español*)⁶⁹ a s ní dalších 24 politických stran.

⁶⁴ Torcuato Fernández Miranda byl Juanovým vychovatelem již od jeho dětství.

⁶⁵ *La Transición Española*. [online] < <http://www.salman-psl.com/la-transicion/indexcast.html> > [cit. 23.4.2009].

⁶⁶ Arias Navarro – stoupenec Franca, předseda vlády v letech 1974-1976.

⁶⁷ Kortesy – španělská obdoba dvoukomorového parlamentu

⁶⁸ J. CHALUPA, *Stručná historie*, s. 171.

⁶⁹ PSOE – v roce 1977 levicová strana v čele s Felipe Gonzálezem. Vznik strany byl 2.5.1879, kdy v

Velikým Suarezovým triumfem bylo povolení Komunistické strany Španělska v dubnu 1977 (*Partido Comunista español*), a to navzdory nesouhlasným postojům ze strany pravice. Tento demokratický přístup ocenily zvláště zahraniční pozorovatelé.⁷⁰

Volby do španělských Kortesů se konaly 15. června 1977. Bylo zvoleno celkem 350 poslanců do Sněmovny lidu (*Congreso de los Diputados*) a 264 do Senátu (*Senado*). Tímto aktem byl položen konkrétní základ pro přechod od diktatury k demokracii. Byl ukončen Frankův diktátorský režim a Španělsko se tak stalo první zemí, která dokázala přejít od diktatury k demokracii nenásilnou cestou.⁷¹

Euforie z politických změn částečně zastínila palčivé ekonomické problémy. Začaly se naplno projevovat důsledky ropných krizí ze sedmdesátých let. Nedostatky v legislativě a infrastruktuře způsobily, že země bylo náchylnější ke krizi než většina ostatních moderních ekonomik.⁷² Španělsko záviselo přes 66% na dovozu ropy v době, kdy se cena barelu zvýšila během 12 měsíců z 1,63 dolarů na 14 dolarů za barel.⁷³ Byl zde obchodní deficit. Export pokrýval pouze 45% dovozu. Stát byl proto nucen investovat 100 miliónů dolarů ze státních rezerv na pokrytí ztrát. Státní dluh, nakumulovaný v letech 1973-1974, byl trojnásobný vůči zásobám zlata a deviz ve Státní bance Španělska. Vysoká inflace (20%) v roce 1976 se v roce 1977 vyšplhala až na 44%, zatímco průměrná inflace v zemích Evropského společenství byla 10%.⁷⁴ Společně se zadlužeností firem rostla nezaměstnanost. Z celkového počtu 700 000 nezaměstnaných osob, pouze 300 000 pobíralo finanční podporu v nezaměstnanosti. Zároveň v roce 1977 kulminovaly stávky pracujících, kteří byli nespokojeni s činností vlády a celkovou ekonomickou situací státu. Kritická sociální a ekonomická situace v

jejím čele stál Pablo Inglesia. V letech 1879-1917 se podílela mimo jiné i na vzniku tzv. hlavní unie pracujících, UGT (*Unión General de Trabajadores*). Po vzniku III. Internacionály, v roce 1917, se z PSOE oddělilo křídlo sympatizující s Leninovým programem, ze kterého posléze vznikala Komunistická strana Španělska (*Partido Comunista de España*). PSOE se podílela na vzniku tzv. Druhé republiky v letech 1931-1936. Během Frankova režimu (1939-1975) byla zakázaná. V květnu 1979, pod vedením Felipe Gonzálese se na mimořádném kongresu strany vzdala marxistického programu.

⁷⁰ David T. GIES, *Spain Today: Is the Party Over?*, The Virginia Quarterly Review, 1996, s. 392-407.

⁷¹ *La Transición Española*. [online] < <http://www.salman-psl.com/la-transicion/indexcast.html> > [cit. 23.4.2009].

⁷² *Country data.Spain*. [online] < <http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-13005.html> > [cit. 3.5.2009].

⁷³ *La Transición. La Economía. Los Pactos de Moncloa*. [online] <<http://www.vespito.net/historia/transi/economft.html> > [cit. 23.4.2009].

⁷⁴ *La Transición. La Economía* [online] < <http://www.vespito.net/historia/transi/economft.html> > [cit. 23.4.2009].

zemi si vyžádala konkrétní spolupráci všech politických stran, odborů i zaměstnavatelů.⁷⁵ Vláda se setkala s odboráři, aby projednala snížení mezd, které by napomohlo k zastavení stoupající nezaměstnanosti. Enrique Fuentes Quintana, ekonomický viceprezident vlády, v reakci na tuto ekonomickou krizi připravil další záchranný ekonomický balíček, v řadě již devátý, se slovy: „*Bud' demokraté ukončí tuto krizi, nebo krize ukončí demokracii*“.⁷⁶ Největší měrou se o vyřešení této krizové situace zasadili političtí činitelé, kteří byli při řešení ekonomické krize překvapivě jednotní. Na společné schůzce zástupců tehdejších politických stran⁷⁷, se ve dnech 8. - 21. října roku 1977 zrodila tzv. „Monclovská dohoda“ (*Pacto de la Moncloa*).⁷⁸

Monclovská dohoda spočívala v analýze příčin ekonomické krize a v přijetí opatření, která by tuto krizi zmírnila či odstranila. Jednotlivé body dohody byly rozděleny do dvou bloků. V prvním byla urgentní, krátkodobá opatření, která se vztahovala zejména k inflaci a zahraničnímu obchodu. Druhý blok se zaměřoval na středně dlouhé období, ve kterém se měla řešit kontrola výdajů ve státním rozpočtu, snížení nákladů pro zaměstnavatele, zvýšení mezd, kontrola veřejných výdajů, modernizace zemědělství, reforma finančního sektoru a další.⁷⁹

Krátkodobá opatření, která byla přijata, se týkala :

- peněžní politiky
- rozpočtové politiky, která by snížila veřejný deficit
- zavedení fixního kurzu pesety – za účelem snížení zahraničního dluhu
- povinnosti zvyšovat mzdy v návaznosti na předpokládanou inflaci, s tím, že se mzdy v roce 1978 navýší pouze o 22% vůči roku 1977
- opatření proti nezaměstnanosti – vznik tzv. „krátkodobé zaměstnanosti“, a to hlavně u mladých lidí, vstupujících poprvé do zaměstnání

⁷⁵ J. CHALUPA, *Stručná historie*, s. 175.

⁷⁶ *La Transición. La Economía*. [online] < <http://www.vespito.net/historia/transi/economft.html> > [cit.23.4.2009].

⁷⁷ Jmenovitě to byli Enrique Tierno, Santiago Carrillo, Josep María Triguera, Joan Raventós, Felipe González, Juan Ajuriaguerra, Adolfo Suárez, Manuel Fraga, Leopoldo Calvo Sotelo a Miquel Roca

⁷⁸ L. P. BAÑUELES, *El reinado*, s. 105.

⁷⁹ Viz Oficiální text dokumentu Los Pactos de Moncloa [online] <<http://www.vespito.net/historia/transi/pactos.html#10>> [cit. 24.5.2009].

Střednědobé reformy měly zajistit :

- zavedení daňové povinnosti
- reálnou kontrolu likvidity a solventnosti bank a spořitelén
- flexibilitu na trhu práce

Výsledky těchto opatření se projevily jako uspokojivé pouze v některých odvětvích. V závěru roku se např. podařilo udržet inflaci na 26,4%, namísto předpokládaných 80%, nicméně veřejný deficit chaoticky narůstal. Navíc krátkodobá opatření nebyla úplně uvedena do praxe, kvůli sporům mezi jednotlivými ministry. Hlavním významem Monclovské dohody byl proto spíše její symbolický a sociologický kontext.⁸⁰

Následným krokem ke stabilizaci země byla změna v sektoru bankovníctví. Cílem bylo posílení konkurenceschopnosti napříč finančním sektorem Španělska. Opatření se týkalo jednotlivých bankovních společností a zároveň mělo jasně definovat fungování finančních trhů. Pro dosažení těchto cílů bylo uskutečněno pozvolné rozšiřování sítě bank a spořitelén, byla upravena úroková sazba a zvolen konečný operační systém finančních domů. V roce 1978 se autorizoval vstup pro zahraniční banky.⁸¹ V roce 1987 již operovalo na území Španělska přibližně 50 zahraničních bank, včetně španělských bankovních domů se zahraniční účastí.⁸²

3.2 Stabilizace politické scény a ústava z roku 1978

Důležitým krokem na cestě k demokracii byla stabilizace politické scény. Právě v letech 1977-1978 byla ohrožována jak radikální pravicí v čele s Blas Piñarem⁸³, tak radikální levicí. V roce 1977 baskická opoziční skupina ETA⁸⁴ provedla další z teroristických útoků, tentokrát na generála Sanchéze Ramona a jeho tajemníka, podplukovníka Peréze Rodrigueze.⁸⁵ Situace v zemi byla velmi napjatá. Juan Carlos I.

⁸⁰ L. P. BAÑUELES, *El reinado*, s. 105.

⁸¹ Tamtéž, s. 106.

⁸² J. HARRISON, *The Spanish Economy*, s. 66.

⁸³ Blas Piñar – předseda Národní Unie. Tato strana zůstala i po smrti Franka fanatickým stoupencem jeho diktatury.

⁸⁴ ETA – Euskadi Ta Askatasuna (baskicky *Baskicko a svoboda*) – baskická separatistická teroristická organizace. Za vlády Franka byla v opozici k jeho režimu.

⁸⁵ Sánchez Ramón – vrchní generál pozemního vojska, viz blíže *El País*. *El general Sánchez Ramos y su*

si dobře uvědomoval tato nebezpečí. Bylo nutné zakotvit nová pravidla do ústavního pořádku. Král měl v této době pravomoci hlavy státu, tak jak je ustanovil Franco. Juan Carlos I. ale od počátku nechtěl těchto pravomocí zneužívat, naopak prosazoval politickou reformu, která by proces demokratizace upevnila a stabilizovala. Své jednání podřídil zcela národnímu zájmu a plně respektoval nově zvolené Kortesy. Jeho pozice, jako arbitra nově vznikající demokracie, se ještě více upevnila poté, co se jeho otec don Juan de Borbón vzdal svých dynastických práv v jeho prospěch.⁸⁶ Přestože nově zvolené Kortesy neměly ještě uzákoněné legislativní pravomoci, začala se připravovat nová ústava.

Příprava dokumentu odstartovala v roce 1977 a měla několik fází. V první fázi bylo vybráno sedm prominentních členů stávajících politických stran, kteří měli připravit návrh ústavy a předložit jej do komise (*Ponencia*). Těchto sedm osob tvořilo tzv. „koaliční konsenzus“ (tabulka č. 2). Ve druhé fázi byl jejich hrubý návrh předán 17. dubna 1978 k projednání do tzv. ústavní komise.⁸⁷ Tato komise předala návrh do Parlamentu (*Pleno de Congreso*) a poté takto upravenou verzi projednával Senát (*Senado*). Tím se příprava posunula do třetí fáze. Úpravy návrhu ústavy trvaly až do léta. Na podzim byly jednotlivé verze (z Parlamentu a ze Senátu) sjednoceny do konečné podoby, která byla schválena oběma komorami v říjnu 1978 (tabulka č. 3). V poslední fázi bylo zapotřebí tuto ústavu schválit v národním referendu, které bylo vyhlášeno na 6. prosince 1978. Ústava zde byla přijata nadpoloviční většinou obyvatelstva, když pro její ratifikaci hlasovalo 58% oprávněných voličů (tabulka č. 4).⁸⁸ Slavnostní podepsání ústavy španělským králem Juanem Carlosem I. se uskutečnilo dne 27. prosince 1978. Tímto závěrečným aktem byl úspěšně dokončen celý ústavní proces.⁸⁹

ayudante, teniente coronel Pérez Rodríguez, asesinados en Madrid. [online] <http://www.elpais.com/articulo/espana/JUAN_CARLOS_I/_REY/ETA/general/Sanchez/Ramos/ayudante/teniente/coronel/Perez/Rodriguez/asesinados/Madrid/elpepiesp/19780722elpepinac_16/Tes> [cit. 23.5.2009].

⁸⁶ Julián MARÍAS (ed.), *25 años de reinado de Juan Carlos I.*, Barcelona 2000.

⁸⁷ Laura Desfor EDLES, *Symbol and ritual in the new Spain*, New York 1998, s. 103.

⁸⁸ *Libros Vivos. La Constitución.* [online]

<<http://www.librosvivos.net/smtc/homeTC.asp?TemaClave=1195>> [cit. 23.4.2009].

⁸⁹ L. D. EDLES, *Symbol*, s. 104.

Tabulka č. 2

Členové přípravné komise pro vypracování ústavy v roce 1978, tzv. „konsenzus“

Manuel Fraga Iribarne za Lidovou alianci (<i>Alianza Popular</i>)
Gabriel Cisneros za Demokratickou unii středu (<i>Unión del Centro Democrático</i>)
Miguel Herrero de Minón za Demokratickou unii středu (<i>Unión del Centro Democrático</i>)
José Pedro Pérez- Llorca Demokratickou unii středu (<i>Unión del Centro Democrático</i>)
Miquel Roca Junyent za Katalánskou stranu (<i>Minoría Catalana</i>)
Jordi Solé Tura za Komunistickou stranu Španělska (<i>Partido Comunista Español</i>)
Gregorio Peces-Barbaera za Dělnicko socialistickou stranu Španělska (<i>Partido Socialista Obrero Español</i>)

Zdroj: Laura Desfor Edles (1998), *Symbol and ritual in the new Spain*

Charakteristické pro novou ústavu bylo její vypracování rozdílnými politickými stranami na základě dohody, tzv. „konsenzus“. Ústava měla další specifikum, a to velmi obsáhlý text (169 článků). A přestože byla koncipována velmi konkrétně, což mělo zaručovat její pevnou interpretaci, tak některé body ponechávala k dalšímu propracování nebo k výkladu pomocí zákonů. Ústava jasně oddělila moci výkonné, soudní a legislativní, omezila pravomoci krále na funkce reprezentativní, a ustanovila parlamentní monarchii za politický systém Španělska. Přinesla také nové teritoriální rozdělení, ve kterém ustanovila právo na autonomní status jednotlivých regionů, tak aniž by se zpochybňovala jednota španělského národa.⁹⁰

Tabulka č. 3

Výsledky voleb z roku 1978

	KONGRES počet poslanců	SENÁT počet senátorů	REFERENDUM počet hlasů v mil
PRO	325	226	15,7
PROTI	6	5	1,4
Zdrželi hlasování	14	8	8,4

Zdroj: <http://www.librosvivos.net/smtc/homeTC.asp?TemaClave=1195>

⁹⁰ *Noticias Juridicas. La Constitución.* [online] <http://noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/constitucion.t1.html> [cit. 2.6.2009].

3.3 Ekonomický vývoj v letech 1979-1985

Schválením ústavy v roce 1978 a stabilizací politické scény se upevnila i ekonomická situace. Španělsko podepsalo další obchodní dohodu, a to s Evropským sdružením volného obchodu (ESVO), které bylo obdobné dohodě s Evropským společenstvím z roku 1970. Angažovalo se také v mezinárodním měřítku, kde se na základě Tokijské všeobecné dohody o obchodu a clech (GATT⁹¹) zavázalo snížit importní cla o 40% v období 1979-1987.⁹² V letech 1977-1978 přijalo reformu daňového systému, která přinesla vyšší odvody do státní podklady. I přes tyto příjmy však Španělsko nedokázalo snížit veřejný dluh.⁹³

V roce 1979 se ekonomická i sociální situace opět zhoršila. Nečekaně poklesla ekonomická aktivita. Důsledkem byl výrazný nárůst nezaměstnanosti. V reakci na tuto skutečnost vláda vypracovala tzv. „Střednědobý plán“ (*El Programa a medio plazo*), a to v srpnu 1979. Jedním z hlavních úkolů plánu bylo snížení nezaměstnanosti a posílení ekonomického cyklu. Výroční zpráva OCDE z dubna 1980 analyzovala situaci ve Španělsku za rok 1979. Z analýzy vyplynulo mimo jiné i to, že krize byla způsobená více faktory, a to jak ekonomickými, tak sociálními. Hlavními ekonomickými důvody byly podle OCDE nadbytečné průmyslové kapacity a přebytečná pracovní síla. Pro překonání recese bylo potřeba reaktivovat produkci, reformovat fiskální politiku a restrukturalizovat průmysl. Dále bylo podle OCDE nutné zvýšit reálné mzdy.⁹⁴ V sociální oblasti to byly hlavně důsledky minulého režimu.

Léta hospodářské recese, která začala již v roce 1975, nesouvisela pouze s ropnými krizemi, ale odhalila, slovy španělského ekonoma Eduarda Meriga: „*Institucionální strukturu, která skřípala ve švech, která nemohla fungovat v zemi, v níž*

⁹¹ GATT (General Agreement on Tariffs and Trade) – vznikl v roce 1947 a existoval do roku 1994, kdy byl nahrazen World Trade Organization (WTO). Jeho hlavním úkolem bylo odstraňování překážek při mezinárodních obchodech. Jednání v rámci GATT se uskutečňovala v rámci tzv. kol neboli "rounds". Tokijské setkání se zabývalo snížením cla.

⁹² Joseph HARRISON, *The Spanish Economy: From the Civil War to the European Community*, Cambridge 1998, s. 55.

⁹³ Ángel L. GOMÉZ - José M. ROLDÁN, *Analysis of fiscal policy in Spain: A macroeconomic Perspective (1988-1994)*, Estudios Económicos, č.53, s. 10.

⁹⁴ *El País. La economía española está condenada por este año al estancamiento y la inflación* [online]<http://www.elpais.com/articulo/economia/ESPANA/ORGANIZACION_DE_COOPERACION_Y_DESARROLLO_ECONOMICO/OCDE/INDICE_DE_PRECIOS_AL_CONSUMO/economia/espanola/condenada/ano/estancamiento/inflacion/elpepieco/19800402elpepieco_2/Tes/> [cit. 3.4.2009].

se output⁹⁵ zvýšil téměř pětkrát za třicet let.⁹⁶ Tyto strukturální nedostatky způsobily, že Španělsko bylo náchylnější k ekonomické recesi než většina ostatních moderních ekonomik. Nárůst veřejných výdajů, které byly zčásti použity na vyrovnání standartu se západním světem (zvláště se to týkalo výdajů v oblasti sociální politiky), zčásti na zmírnění dopadu krize (pomoc firmám a domácnostem), se v letech 1975-1985 zdvojnásobil.⁹⁷ Vývoj v zemědělství byl důležitým stabilizačním faktorem pro toto období. Vládním záměrem bylo již od sedmdesátých let scelit jednotlivé malé parcely, tzv. „*minifundios*“ do větších celků. V roce 1981 bylo takto sceleno 5 milionů hektarů půdy. Zvýšené náklady na zemědělskou práci způsobily, že v roce 1982 zaniklo více jak půl milionů malých farem. Vidina snadnější obživy ve městě vedla k tomu, že po určité období nastal úbytek reálné, zemědělské pracovní síly. Tento nedostatek byl vykompenzován nástupem mechanizace ve velkých závodech. V letech kvalitní sklizně vyváželo Španělsko obilí, vinnou révu a citrusové plody v takové míře, že se stalo třetím největším vývozcem potravin v Evropě. Celková produktivita zemědělských pracovníků ale zůstávala nízká (v porovnání s evropským průměrem byla asi o polovinu nižší).⁹⁸

Ve roce 1979 proběhly druhé volby do parlamentu. Vítěznou stranou se stala opět Demokratická unie středu (*Unión de Centro Democrático*), viz tabulka č. 4, v čele s Adolfem Suárezem. Vláda musela ve stejném roce řešit vysokou sociální nespokojenost (tabulka č. 5) a extrémní nárůst teroristických útoků skupiny ETA včetně rozporů uvnitř samotné vlády.⁹⁹ Kritickým pro nově se rodící demokracii se však ukázal rok 1981. Dne 23. února proběhl pokus o vojenský puč v čele s podplukovníkem Antonio Tejerem z *Guardia Civil*¹⁰⁰. Ozbrojení pučisté obsadili budovu parlamentu v době, kdy zde probíhala volba nového předsedy vlády.¹⁰¹ Snažili se využít politické

⁹⁵ Output – domácí produkce zboží a služeb.

⁹⁶ *County Data. Spain*. [online] <<http://www.country-data.com>> [cit. 23.4.2009].

⁹⁷ Á. L. GOMÉZ – J. M. ROLDÁN, *Analysis*, s. 9-10.

⁹⁸ *Iberia Nature. Farming in Spain*. [online] <<http://www.iberianature.com/directory/farming-in-spain/>> [cit. 23.4.2009].

⁹⁹ Paul PRESTON, *The Triumph of Democracy in Spain*, New York 1986, s. 141-168.

¹⁰⁰ *Guardia Civil* – bezpečnostní ozbrojená složka polovojenského charakteru (milice, četnictvo), která měla za úkol zajišťovat bezpečnost obyvatelstva. Viz blíže oficiální stránky, *Guardia Civil*. [online] <<http://www.guardiacivil.org/directorio/index.jsp>> [cit.23:4.2009].

¹⁰¹ Stal se jím Leopoldo Calvo- Sotelo na období 1981-1982. Za jeho vlády se Španělsko v roce 1982 integrovalo do Severoatlantické aliance (NATO). PSOE s tímto krokem nesouhlasila a navrhla, že pokud strana vyhraje volby, tak uspořádá referendum, které rozhodne o případném vystoupení z NATO. PSOE volby v roce 1982 vyhrála. Až 12. března 1986 uspořádala slibované referendum.

nestability ve vládě k získání moci. Zároveň také počítali s podporou krále, jakožto vrchního velitele vojenských sil. Naštěstí pro vznikající demokracii byli vzbouřenci nedostatečně koordinovaní a ve svých postupech nejednotní. A jelikož se Juan Carlos I. jednoznačně postavil na stranu demokracie a v televizi prohlásil, že puč je ilegální a že jej nepodporuje, to vše způsobilo, že se pučisté vzdali během několika hodin.¹⁰² V následující dnech byly ve Španělsku pořádány masové manifestace na podporu Juana Carlose I. a demokratického vývoje v zemi. Také okolní státy vyjádřily svojí podporu pro novou demokracii. Tyto události předznamenaly pád Suarezovy vlády. V následujícím roce vyhrála v pořadí již třetí demokratické volby, s velikým předstihem před UCD, socialistická PSOE v čele s Felipem Gonzálezem. Pro zemi to znamenalo definitivní rozchod s minulostí.¹⁰³

Tabulka č. 4

Výsledky voleb v roce 1979

STRANA	% SEDADEL V PARLAMENTU
Demokratická unie středu <i>Unión Democrática Central</i>	48,00%
Dělnicko socialistická strana Španělska <i>Partido Socialista Obrero Español</i>	34,50%
Komunistická strana Španělska <i>Partido Comunista de España</i>	6,50%
Lidová aliance <i>Alianza Popular</i>	2,50%

Zdroj: <http://www.librosvivos.net/smtc/homeTC.asp?TemaClave=1195>

Tabulka č. 5

Počet stávek v letech 1977-1982

ROK	POČET STÁVEK
1977	1194
1978	1128
1979	2680
1980	2103
1981	1993
1982	1810

Zdroj: <http://www.librosvivos.net/smtc/homeTC.asp?TemaClave=1195>

Občané se vyslovily 52,49 % pro setrvání v alianci.

¹⁰² D. T. GIES, *Spain*, s. 392- 407.

¹⁰³ P. PRESTON, *The Triumph*, s. 168.

Nová vláda socialistů musela urychleně řešit neutěšenou hospodářskou situaci. Inflace měla hodnotu přibližně 16%, nezaměstnanost se blížila k 17% aktivní populace, zahraniční dluh činil 4 biliony dolarů.. Proto se rozhodla pro pragmatickou peněžní a fiskální politiku. V roce 1983 představila další program, ve kterém se zaměřila na dlouhodobou koherentní pomoc v konkrétních ekonomických oblastech, jakými byly nezaměstnanost, obchodní deficit, inflace a zahraniční deficit.¹⁰⁴

Jedním z nejdůležitějších kroků vlády bylo uzavření nerentabilních státních podniků a průmyslových továren. Hrubý domácí produkt se v roce 1983 zvýšil o 2%. Tento nárůst byl způsoben zejména průmyslovou a zemědělskou produkcí, dále rozšiřováním terciárního sektoru. Mezi kladně rostoucí patřil automobilový, energetický a potravinářský sektor, pokles naopak nastal ve stavebnictví, a to o 1,5% podle španělského Národního statistického úřadu Španělska (*Instituto Nacional de Estadística de España*).¹⁰⁵ Zvýšené náklady na průmyslovou výrobu stoupaly úměrně ekonomické krizi. Španělské firmy měly v porovnání se zahraničními daleko vyšší náklady. Byla nutná technologická restrukturalizace jak ve veřejném, tak i v soukromém sektoru. K tomu a k dalšímu zlepšování ale chyběly finance. Většina firem řešila tento problém půjčkami, což vedlo k zadlužování a finanční nestabilitě. V roce 1985 bylo 36% investic financováno úvěrem. Vedení firem navyšovalo svůj úvěr zejména u privátních bank, protože většina reálných úvěrových sazeb těchto finančních domů vykazovala zápornou hodnotu, a to až do roku 1980. Jakmile se však staly kladnými a úrokové sazby se zvýšily, pro firmy začalo být problematické splácet své dluhy. Poklesla poptávka po úvěrech v privátním sektoru. Důsledkem bylo, že některé banky byly na pokraji bankrotu a byly nuceny na úvěrové splátky čekat.¹⁰⁶

Španělská vláda se zaměřila na stabilizaci domácí ekonomické a sociální politiky. Konflikty mezi těmito protikladnými směry byly brzy zřetelné. V sociální oblasti šlo zejména o rovnoměrné rozdělení příjmů. Zvýšení mezd a státních výdajů bylo v rozporu s vládními snahami o snížení inflace. V reakci na toto zvyšování poklesl index národních rezerv z původních 19% v roce 1973 na 6% hrubého domácího produktu. Tento pokles negativně ovlivnil index fixních kapitálových investic, který se

¹⁰⁴ S. LIEBERMAN, *Growth*, s. 244.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 244.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 273- 274.

snížil na 18% HDP, oproti 24% v roce 1973.¹⁰⁷ Snahy o vyrovnaní ekonomické nestability a snížení nezaměstnanosti se nepodařilo úspěšně prosadit. Na konci roku 1983 byl spotřebitelský index cen o 12,2% vyšší než v předchozím roce a nezaměstnanost činila hrozivých 18,07% z celkové aktivní populace. Během roku 1983 zaniklo 103 000 pracovních míst, především z primárního a sekundárního sektoru. Kladným se stal růst zaměstnanosti pouze v terciárním sektoru, který ale byl vzhledem k celkové situaci minoritní.¹⁰⁸ Příčinou byla nedostatečná domácí poptávka a strukturální překážky na trhu práce.

Nejproblémovější oblastí se však stal narůstající státní dluh. Ačkoliv v zemi proběhla úspěšná reforma daňového systému (již v letech 1977-1978), veřejné výdaje se zdvojnásobily (ve vztahu k období 1975 -1985).¹⁰⁹ Během své vlády nebyla PSOE schopna tuto problematiku vyřešit. I přes navýšení reálného příjmu na osobu a zpřísnění fiskální politiky, státní dluh neklesl pod 2,5% hrubého domácího produktu Španělska. V některých momentech se dokonce přiblížil k 7% hrubého domácího produktu. V letech 1982 až 1985 se pohyboval v rozmezí 4-6,8 % hrubého domácího produktu.¹¹⁰ Toto navýšení veřejných výdajů bylo způsobené hlavně tím, jak se Španělsko snažilo vyrovnat evropským standardům v oblasti sociální politiky. Paralelně s celkovým nárůstem veřejných výdajů však došlo k redukci veřejných financí v oblasti managementu. Výdej těchto financí byl od roku 1982 snižován a byly aplikovány ortodoxnější metody financování. Tato metoda přinesla větší autonomii a efektivnost finanční politiky Španělska. V krátkodobém horizontu však měla negativní dopad, neboť způsobovala vyšší úrokovou zátěž.¹¹¹

V polovině 80. let začala španělská ekonomika opět akcelarovat. Lépe si vedla zvláště v oblasti exportu. V roce 1983 se vývoz zvýšil o 7,6% a umožnil tak snížit zahraniční deficit o 1,6 bilionů dolarů (oproti roku 1982). Silný mezinárodní obchod si udržel kladný ekonomický vzestup také během roku 1984. Obchodování se zahraničím napomohl jak pokles cen ropy z 27 dolarů na 15 dolarů za barel, tak i snížení

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 244.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 246.

¹⁰⁹ Á. L. GOMÉZ – J. M. ROLDÁN, *Analysis*, s. 10-11.

¹¹⁰ Hacienda Pública Española, *La política fiscal en España durante el periodo 1982-1996*. Historia de la Hacienda en siglo XX., Madrid 2002, s. 12-13.

¹¹¹ Á. L. GOMÉZ – J. M. ROLDÁN, *Analysis*, s. 10.

mezinárodních úrokových sazeb.¹¹² Přibýval také nárůst zahraničních přímých investic, které v roce 1985 představovaly 0,7% hrubého domácího produktu.¹¹³ Průmyslová produkce v roce 1984 stagnovala, ale již v roce 1985 poměrně ostře narostla o 2,2%. V tomto růstu pokračovala až do roku 1986.¹¹⁴ V návaznosti na toto posílení se zvýšila produkce zboží, a to o 9%.¹¹⁵ Následoval nárůst i v dalších segmentech průmyslu. Zatímco segmenty jako byl chemický nebo výroba nástrojů zvýšily svoji produkci, u jiných tomu bylo naopak. Automobilový, strojní nebo textilní sektor zaznamenal mírný propad.¹¹⁶

Reforma státní správy, jenž začala probíhat už po pádu Frankova režimu, znamenala výrazný stimulační faktor pro domácí ekonomiku. Byly provedeny potřebné kroky k restrukturalizaci španělského hospodářství, tzv. průmyslová přeměna (*reconversión industrial*).¹¹⁷ Součástí plánu se staly např. privatizace státních podniků (některé doprovázené korupčními skandály) a umožnění vstupu soukromých televizních stanic na trh.¹¹⁸ Úspěšná byla například privatizace automobilky Seat. Součástí přeměny byly plány na restrukturalizaci oceláren, lodního průmyslu, elektrospotřebičů pro domácnost apod.¹¹⁹ Byly iniciovány rozsáhlé reformy ve školství a v sociální oblasti (např. legalizace interrupcí pro ženy, ozdravení sociálního systému), dále na trhu práce a v oblasti obchodu. Veškeré tyto kroky zajistily upevnění kladného ekonomického růstu, který odstartoval v polovině sedmdesátých let.¹²⁰

Pro další ekonomický rozvoj byla nezbytná stabilní politická scéna. PSOE v čele s charismatickým Felipe Gonzálem představovala onen potřebný základ, ze kterého mohlo Španělsko dále vycházet. Kabinet upevnil svoji pozici během let 1982-1993 silnou centralizací vládní moci, a to i přes paralelně existující autonomní vlády v

¹¹² *Sí España. Economía e comercio*. [online] <<http://www.sispain.org/spanish/economy/reconver.html>> [cit. 23.4.2009].

¹¹³ Richard GILLESPIE – Fernando RODRIGO – Jonathan STORY, *Democratic Spain*, New York 1995, s. 79.

¹¹⁴ S. LIEBERMAN, *Growth*, s. 287.

¹¹⁵ *The Library of Congress Country Studies. Spain*. [online] <<http://memory.loc.gov/frd/cs/>> [cit. 23.4.2009].

¹¹⁶ *The Library of Congress Country Studies. Spain*. [online] <<http://memory.loc.gov/frd/cs/>> [cit. 23.4.2009].

¹¹⁷ Viz blíže Raúl Oscar CEMBORAIN, *Reconversión industrial*, *Revista española de financiación y contabilidad*, č. 47, 1985, s. 411-428.

¹¹⁸ L. P. BAÑUELES, *El reinado*, s. 106.

¹¹⁹ R. GILLESPIE – F. RODRIGO – J. STORY, *Democratic Spain*, s. 84.

¹²⁰ K. MAXWELL – S. L. SPIEGEL, *The new Spain*, s. 28-29.

jednotlivých regionech Španělska.¹²¹ Zvláště chudší regiony se staly na státní pomoci závislé. Tímto způsobem byla kontrolována většina politických sil v zemi a stát nebyl tím pádem ohrožován případnými radikálními náladami, ať už zleva nebo zprava. Tento přístup upevňoval stabilitu země.¹²² Gonzálezova vláda provedla změny v armádě a normalizovala zahraniční vztahy.¹²³ Rozvoj terciárního sektoru, zefektivnění daňového systému a další důležité změny, připravily Španělsku dobrou startovací pozici, kterou dokázalo využít pro úspěšné začlenění do Evropského společenství.

¹²¹ Jednalo se o autonomní regiony Baskicka, Katalánska a Galície.

¹²² K. MAXWELL – S. L. SPIEGEL, *The new Spain*, s. 27-28.

¹²³ Tamtéž, s. 28.

4. ŠPANĚLSKO V EVROPSKÉ UNII

4. 1 Vstupní jednání o integraci do Evropského společenství

Začátek přechodu země od fašistické diktatury k demokracii a ekonomická krize druhé poloviny sedmdesátých let zaktualizovaly nutnost integrace Španělska do Evropského společenství (ES). Počítalo se s pozitivním vlivem společného trhu na domácí hospodářskou situaci i politickou stabilitu. K urychlení vyjednávacího procesu bylo ustanoveno nové ministerstvo pro vztahy s ES (*Ministerio para las relaciones con la Comunidad Económica Europea (1978-79)*) v čele s Leopoldem Calvo-Sotelem. Suarézova vláda se již měsíc po volbách v červnu 1977 obrátila na Evropské společenství s oficiálním dopisem o přijetí. Fakt, že v tomto případě tak učinila samotná vláda způsobil, že žádost byla velmi rychle přijata. Dne 29. listopadu 1978 předložila Komise Evropského společenství příznivý posudek ohledně španělského požadavku o přidružení. Evropský parlament se také vyslovil jednoznačně pro integraci Španělska, když chválil jeho dosavadní demokratický vývoj.¹²⁴

Vyjednávací proces začal formálně 5. února 1979 v Bruselu.¹²⁵ Během léta byl vypracován předběžný plán, ve kterém se ustanovilo ukončení rozhovorů na začátek roku 1981 a ratifikaci členskými parlamenty v následujícím roce. Španělsko počítalo s rychlou integrací v roce, který následoval. V tomto roce se však projeví vnitřní problémy Společenství¹²⁶, týkající se zejména finanční politiky a rozpočtu. Dalšími problematickými body integrace se stalo španělské zemědělství a rybářská flotila.¹²⁷ Obavy ze strany Francie před novou konkurencí způsobily, že francouzský prezident Valéry Giscard D'Estaing dne 5. června 1980 požádal o vyřešení vnitřních problémů Společenství dříve než bude další rozšíření. Dne 30. června 1980 byla proto jednání se Španělskem přerušena, a to do té doby, než došlo k revizi problematické Společné

¹²⁴ W. KAISER – J. ELVERT, *European Union*, s. 101-102.

¹²⁵ Laura de ALIZAL, *España en la Comunidad Europea: Un balance inicial*, Universidad Autónoma Metropolitana, Revista Polis, č. 92, 1992, s. 11.

¹²⁶ Společenství – zkrácený název pro Evropské společenství.

¹²⁷ Integrací Španělska byla zvýšena zemědělská plocha o 30%, produkce čerstvého ovoce o 48% a olivového oleje o 59%. ES zaznamenalo nárůst zemědělských pracovníků o 25%. Španělská rybářská flotila dosahovala v roce 1986 70% z celkového objemu rybářských flotil ES. Viz blíže K. MAXWELL – S. L. SPIEGEL, *The new Spain. From Isolation to Influence*, s. 39.

zemědělské politiky a rozpočtu Společenství. To způsobilo oddálení vstupních termínů.¹²⁸

Příčinou pomalého procesu přistoupení byly také důsledky vstupu Řecka do Evropského společenství, k němuž došlo v roce 1981. Bylo jasné, že další rozšíření a jeho důsledky budou pro Evropské společenství finančně náročné. Existovaly názory, že tzv. jižní rozšíření¹²⁹ by mohlo způsobit stagnaci budoucího vývoje Společenství a vedlo by k výrazné ekonomické nerovnováze mezi jednotlivými členskými státy. Naštěstí tyto obavy nepřevládly, neboť v této době převážil již spíše politický význam rozšíření. Evropské společenství tak potvrdilo tendence, které byly následně formulovány v tzv. Jednotném evropském aktu (*El Acta Única Europea*¹³⁰). V roce 1982 bylo pod proevropskou vládní politikou nově zvolené PSOE uzavřeno šest kapitol ze šestnácti, přičemž dalších sedm bylo před uzavřením. Kontroverzní zemědělství a rybářská flotila však projednány stále nebyly.¹³¹

V červnu 1983 byla při příležitosti konání summitu Evropské rady ve Stuttgartu definitivně vyslovena podpora pro Španělska do Evropského společenství. Pro získání podpory ze strany předsedajícího Německa bylo ale Španělsko nuceno odsouhlasit umístění amerického vojenského arzenálu na svém území. V průběhu dalších jednání byla dohodnuta sedmileté přechodné období, během kterého mělo být španělské zemědělství integrováno do společné zemědělské politiky. Další přechodná fáze se vztahovala hlavně na celní problematiku. Jednalo se zejména o redukci a následném odstranění importních cel pro zboží z členských států a o úpravy kvót.¹³²

V roce 1984 byl na evropské konferenci ve Fontainebleau předběžně dohodnut nejzazší termín integrace Španělska a Portugalska, a to na 1. ledna 1986. Na jaře 1985

¹²⁸ W. KAISER – J. ELVERT, *European Union*, s. 102.

¹²⁹ Jižní rozšíření - týkalo se Řecka, Portugalska, Španělska. Tyto tzv. Středozevní státy byly převážně zemědělsky orientované, měli nižší hospodářskou úroveň než devět stávajících, vysoce industrializovaných států ES. Jejich integrací se ES rozšířilo na dvanáct členských zemí.

¹³⁰ Tento dokument zásadně reviduje tzv. Římské smlouvy z roku 1957. Byl schválen ve dnech 17. a 28. února 1986 v Lucemburku a Den Haagu. Obsahoval ustanovení, která zakotvovala nezbytné reformy výkonných orgánů Společenství, kterými zvyšoval jejich pravomoce (např. v oblasti rozvoje, životního prostředí a společné zahraniční politice). Vytvořil tzv. jednotný vnitřní trh (*Mercado Único*), kdy došlo k odstranění vzájemných hranic mezi členskými státy, tj. odstranění celních kontrol a zavedení volného pohybu pro osoby, kapitál a zboží. V platnost vstoupil 1. července 1987. Viz blíže např. Oficina de Publicaciones Oficiales de las Comunidades Europeas, *Acta Única Europea* z roku 1993.

¹³¹ W. KAISER – J. ELVERT, *European Union*, s. 104.

¹³² K. MAXWELL – S. L. SPIEGEL, *The new Spain*, s. 40.

se proto projednávala poslední a nejkomplicovanější kapitola, kterou byla rybářská flotila. Španělsko získalo v této otázce vůbec nejdelší přechodné období v historii přístupových hovorů, a to plných sedmnáct let.¹³³ Tímto byly splněny veškeré potřebné kroky k přijetí Španělska do Evropského společenství. Smlouva o připojení byla slavnostně podepsána 12. června 1985 v Palacio de Oriente v Madridu. V platnost vstoupila 1. ledna 1986.¹³⁴ K začlenění Španělska do Evropského společenství tak bylo zapotřebí plných šest let. Pokud však počítáme také první žádost podanou v roce 1962, integrace Španělska trvala celých 24 let.¹³⁵

4.2 Ekonomický vývoj po integraci Španělska do Evropského společenství

Integrace do Evropského společenství (ES) byla pro Španělsko jedním z hlavních motorů k dokončení procesu modernizace španělského hospodářství, který byl iniciován na přelomu šedesátých a sedmdesátých let.¹³⁶ Tento krok měl pozitivní dopad, a to nejen z ekonomického, ale i z politického a sociálního hlediska. Základem úspěšného začlenění bylo několik faktorů. Na prvním místě je třeba zmínit již nastartované tendence k liberalizaci ekonomického rozvoje, potřebu stabilizace ekonomického růstu a především snahu o posílení nově budované demokracie. Španělsko se vstupem do Evropského společenství ocitlo na prahu nových možností. Důvěra, kterou dostalo od ostatních zemí, zavazovala. A další ekonomický a demokratický vývoj v zemi ukázal, že Španělsko tuto vloženou důvěru rozhodně nezklamalo. Španělsko Evropu potřebovalo, stejně jako Evropa potřebovala Španělsko.¹³⁷

Jak již bylo řečeno, Španělsko muselo dostát určitým hospodářským a sociálním závazkům, výměnou za vstup do Evropského společenství. V rámci své integrace také přijalo společný právní rámec Společenství, tzv. *acquis communautaire*¹³⁸. Tyto normy, které byly závazné pro všechny členské státy, zajišťovaly, že nebude ovlivněn dosažený stupeň integrace. Zároveň umožňovaly nově přistupujícím zemím snadnější orientaci,

¹³³ W. KAISER – J. ELVERT, *European Union*, s. 105.

¹³⁴ Tamtéž, s. 104.

¹³⁵ L. de ALIZAL, *España*, s. 11.

¹³⁶ J. L. MALO DE MOLINO, *Los efectos*, s. 2.

¹³⁷ Blíže např. W. KAISER – J. ELVERT, *European Union*, s. 109.

¹³⁸ Celkový souhrn veškerých práv a povinností členských států. Blíže např. P. GERBET, *Budování Evropy*, s. 351.

v jakých oblastech musejí adoptovat příslušné komunitární směrnice. Španělsko muselo vstupem do Evropského společenství přijmout a do své legislativy zakomponovat na 800 komunitárních norem.

Z ekonomického hlediska bylo pro Španělsko důležité, že mohlo využít společného vnitřního trhu dvanácti členských zemí a výhody plynoucí z členství v Evropském společenství uplatňovat i vůči třetím zemím.¹³⁹ Skoro okamžitě zvýšilo vývoz do Evropského společenství z původních 52% na konečných 72% v roce 1990. Ve stejném období se navýšil dovoz z členských států z 37% na 60%. Podíl přímých zahraničních investic ze strany Evropského společenství se zvýšil ze 40% (za období 1980-1985) na 57% v roce 1990.¹⁴⁰

V letech 1986-1990 zaznamenalo Španělsko nejrychlejší růst HDP (4,5% ročně) ze všech členských zemí. Tehdejší průměr hrubého domácího produktu Evropského společenství byl jen 3%.¹⁴¹ Jestliže v roce 1986 dosahoval hrubý domácí produkt pouze 72,9% v porovnání s průměrem v členských zemích, v roce 1991 již dosáhl 79,2%. Hrubý domácí produkt na hlavu vzrostl z 6000 amerických dolarů (v roce 1986) na 12000 amerických dolarů v roce 1990.¹⁴² V roce 1986 vykazoval španělský export a import 35,9% hrubého domácího produktu, zatímco v roce 2000 dosáhl celých 62,2% HDP. Zahraniční investice se posunuly z 1,4% na 6,6% hrubého domácího produktu, současně se navýšily přímé španělské investice v zahraničí z 0,2% na 9,6% HDP.¹⁴³ V oblasti zemědělství se projevilo výrazné zlepšení a zvýšení konkurenceschopnosti, a to díky silné kapitalizaci.

V následujícím grafu (graf č.1) je vyobrazen vývoj španělské ekonomiky od roku 1986 do 2001, a to v návaznosti na míru liberalizace španělského trhu a vstup zahraničních investorů.

¹³⁹ Třetí země – země mimo Evropskou Unii. Unie má vůči těmto zemím jednotnou zahraniční a celní politiku.

¹⁴⁰ K. MAXWELL – S. L. SPIEGEL, *The new Spain*, s. 40.

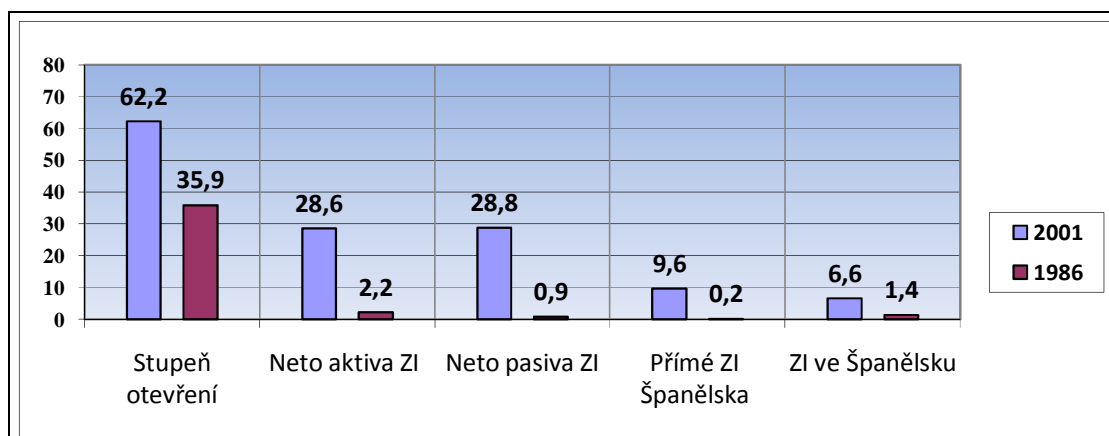
¹⁴¹ Tamtéž, s. 46.

¹⁴² Tamtéž, s. 40.

¹⁴³ J. L. MALO DE MOLINO, *Los efectos*, s. 2-3.

Graf č. 1

Španělská ekonomika v letech 1986-2001.

Vysvětlivky: ZI= zahraniční investice

Zdroj: Instituto Nacional de Estadística y Banco de España, 2002.

Flexibilními k liberalizaci španělské ekonomiky se staly hlavně oblasti podpořené mezinárodní legislativou, jako např. kapitálové trhy, na rozdíl od domácích trhů, kterým zatím potřebná legislativa chyběla.¹⁴⁴ Otevření se zahraničnímu trhu přineslo pro španělský průmysl jak nová odbytiště, tak i nutnost efektivnější konkurenceschopnosti domácích podniků vůči zahraničním. Španělský průmysl prošel nutným procesem restrukturalizace a změnil se jeho charakter. Do popředí zájmu se dostaly nové výrobní oblasti, jako např. doprava, technologie nebo design. Studie ukázaly, že oblasti tzv. středně tradiční výroby¹⁴⁵ zaujímaly až 90% z celkového exportu Španělska v letech 1985-1996.¹⁴⁶

Nejmarkantněji se vstup do Evropského společenství a do světové ekonomiky projevil nárůstem zahraničních investic ve Španělsku (graf č. 2).¹⁴⁷ Významné španělské firmy, jako např. automobilka Seat, Pegaso nebo pivovar Cruz Campo přešly do majetku evropských multinacionálních společností již v roce 1992. Nejmarkantněji bylo možné tento trend vysledovat v průmyslové výrobě. Zahraniční investoři hledali

¹⁴⁴ R. GILLESPIE – F. RODRIGO – J. STORY, *Democratic Spain*, s. 84.

¹⁴⁵ Ke klasifikaci byla použita metodika OECD a Evropské Unie, kdy do 1. kategorie patří nejmodernější výrobky (počítače, elektrospotřebiče), do 2. kategorie, tzv. středně žádané patří technologie, zemědělské a výrobní stroje, plasty a dopravní vybavení, do 3. kategorie tzv. nejméně žádané, spadá tradiční výroba jako je železářství, textilní a oděvní výroba, dřevo a další.

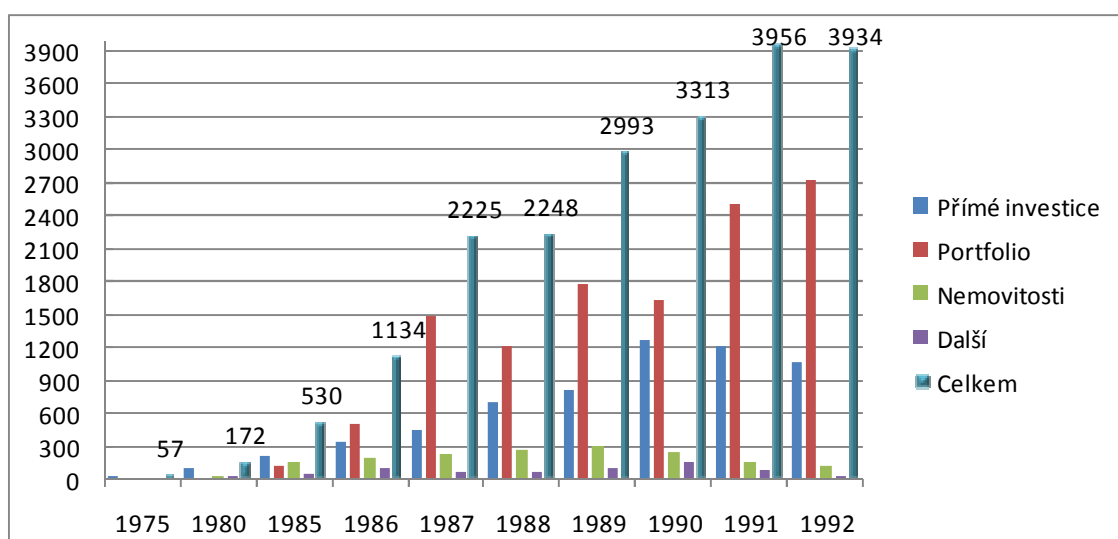
¹⁴⁶ Rafael Myro SÁNCHEZ - Carmen Díaz MORA, *The Integration of Spain in the European Union: Main Industrial Effects*, Social Science Research Network, 2001, s. 10.

¹⁴⁷ R. GILLESPIE – F. RODRIGO – J. STORY, *Democratic Spain*, s. 80.

nová odvětví, která zatím nebyla dostatečně rozvinuta a ve kterých doposud nebyla silná konkurence, jako byl např. sektor služeb, finanční servis (včetně pojištění) a další. Vstup zahraničních nadnárodních společností se zaměřil hlavně na oblast exportu. V roce 1992 bylo devět z deseti exportních společností, které měly vůdčí postavení na trhu, vlastněno zahraničními společnostmi. V oblasti turismu již tento vliv byl patrný z dřívějších let.¹⁴⁸

Graf č. 2

Vývoj zahraničních investic ve Španělsku v letech 1975-1992 (v milionech pesetách)

Zdroj: Richard GILLESPIE, Fernando RODRIGO, Jonathan STORY, *Democratic Spain*

Přesto nebyla situace optimální. Pouze zlomek nadnárodních společností měl své sídlo ve Španělsku. Právě to mohl být důležitý fakt pro budoucí hospodářský vývoj. Existovaly totiž hypotézy, že se na sídlo vedení firmy nabalují další aktivity, jako např. marketing, výzkum, právní jednání, sjednávání zakázek a další. Také celkový management firmy byl zpravidla ovlivněn právě lokalitou, ve které sídlil. Problémem zůstávala i částečná nevyváženost v přísunu těchto přímých zahraničních investic. Z dlouhodobého hlediska se příjem ze zahraničních investic projevil jako nestálý, a to zejména po roce 1992, kdy se investoři, v rámci jednotného trhu, přesouvali za levnější pracovní silou, s ohledem spíše na podporu evropského trhu, ale ne tak již toho národního. Konkrétně ve Španělsku se to projevilo přestěhováním Colgate Palmolive do

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 80.

Portugalska, firem Grundig a Philips do východní Evropy. Společnost Gillete dokonce zavřela svojí továrnu v Seville.¹⁴⁹

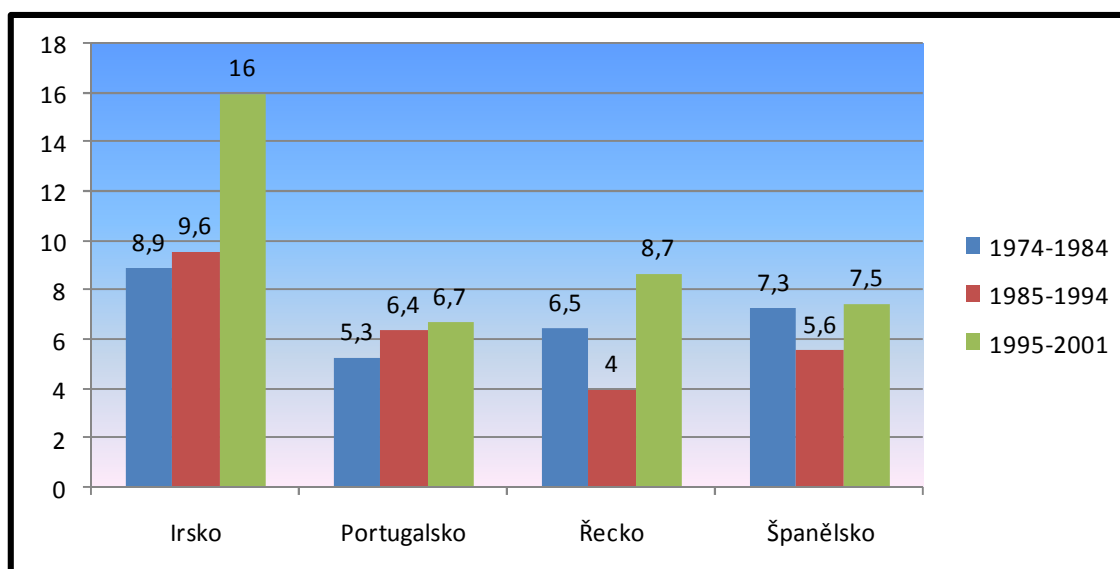
Nové obchodní podmínky a strategie se také výrazně projevily v dalších dvou důležitých oblastech: v dovozu a ve vývozu zboží. V letech 1985-1999 se zvýšil import výrobků z původních 16% na konečných 37% v roce 1999. To znamenalo, že více jak 40% domácí poptávky bylo pokryto z dovozu. Zvláště technologické výrobky (elektronika a počítače) se dovážely až ve výši 70-90% z celkové domácí poptávky.¹⁵⁰ Z tohoto počtu se celých 12% týkalo poptávky ve výrobních odvětvích a výhledově dosáhlo 30% v roce 1999.¹⁵¹

V následujícím grafu (graf č.3) lze vidět vývoj exportu zboží a služeb u nově integrovaných členských států v období 1974-2001.

Graf č. 3

Porovnání vývoje v export zboží a služeb v letech 1974-2001

Průměrná meziroční změna v %, reálně

Zdroj: Economic Outlook, OECD, 2002.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 82.

¹⁵⁰ R. M. SÁNCHEZ – C.D. MORA, *The Integration*, s. 4.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 5.

4. 3 Ekonomický vývoj od konce 80. let do roku 1999

Integrace Španělska v Evropském společenství úspěšně pokračovalo. Španělsko se adaptovalo na ekonomický a sociální rámec Společenství, doplnilo příslušné normy upevnilo demokratický proces v zemi. Díky nově přijatým opatřením se otevřely nové možnosti. Díky těmto reformám vstoupilo v letech 1985-1991 více jak milión dvě stě tisíc žen na pracovní trh. I přes tuto zaměstnanost se vláda dál potýkala se nezaměstnaností, která zasahovala 16% aktivního obyvatelstva. V letech 1988 -1991 způsobil silný vývoz a zájem zahraničních investorů expansivní růst španělského hospodářství. Vůbec historickým rokem španělského růstu byl rok 1991. Španělsko v něm získalo na přímých zahraničních investicích přes 10 bilionu amerických dolarů. Navzdory pozitivnímu ekonomickému vývoji proběhly v roce 1988 stávkou organizované odbory pracujících. Tyto protesty se týkaly zejména reforem v sociální oblasti.¹⁵² V oblasti výzkumu a nových technologií Španělsko od svého vstupu do Evropského společenství znatelně pokročilo, ale v porovnání s vyspělými státy Unie jeho současná úroveň nebyla zdaleka dostačující. Investice do výzkumu a technologií na konci osmdesátých let činily pouhých 0,7% HDP v porovnání s 2,5% HDP čtyř vůdčích zemí Evropské unie, Japonska a USA.¹⁵³ Španělsko potřebovalo vyvinout větší aktivitu právě směrem k výzkumu, aby si zajistilo stabilní konkurenceschopnost v mezinárodním měřítku.

Po letech úspěšného růstu španělské ekonomiky se v roce 1989 projeví první znaky zpomalení hospodářského cyklu, ačkoliv hrubý domácí produkt ještě stále vykazoval roční růst o 5,2%. Prudký pokles nastal až v roce 1993, a to jako důsledek celosvětové hospodářské recese. Krize byla způsobená nedostatky v Evropském měnovém systému (EMS)¹⁵⁴, devalvací pesety a problémy jiných světových ekonomik. Pod jejich vlivem vyvstaly naakumulované problémy španělské ekonomiky a obtíže

¹⁵² L. P. BAÑUELES, *El reinado*, s. 103.

¹⁵³ R. GILLESPIE – F. RODRIGO – J. STORY, *Democratic Spain*, s. 83.

¹⁵⁴ Evropský měnový systém byl zřízen v roce 1979 v reakci na nestabilitu při finančních transakcích mezi různými měnami. Účtovací měnou EMS byla tzv. evropská měnová jednotka (ECU), ke které byly stanoveny pevné kurzy jednotlivých národních měn pomocí tzv. mechanismu směnných kurzů. Aplikací tohoto systému se poměry na finančních trzích upravily a jednotlivé měny stabilizovaly. Španělsko vstoupilo do EMS v roce 1989 a úspěšně se v něm udrželo i během ekonomicky nestabilních let 1992-1995. Blíže např. M. TOMÁŠEK, *Právní nástupnictví měny euro*, Praha 2000, s. 10.

během kotace¹⁵⁵ pesety. Důsledkem tohoto zpomalení byla nejenom vysoká míra inflace, ale také snížení míry konkurenceschopnosti a nárůst obchodního schodku. To následně způsobilo pokles produkce a zaměstnanosti.¹⁵⁶ Veřejný dluh se nebezpečně navýšil a zůstával korigován pouze instrumenty peněžní politiky, která ovšem souběžně s tím musela vytvářet stabilní kurzovní měnu, což bylo velmi těžce zvládnutelné. Po letech vysokého nárůstu počtu pracovních míst (1985-1992), způsobil pád ekonomické aktivity ztrátu až 3000 pracovních míst za den. Přes 22% aktivní populace bylo nezaměstnaných, což představovalo nejvyšší míru nezaměstnanosti v západní Evropě.¹⁵⁷

Situaci zachránil až pokles reálných úrokových sazeb a stabilní peseta. Aktivovala se exportní činnost, zvýšila se ekonomická produkce a narostla spotřeba domácností. Nedořešen zůstával státní rozpočet. Důvodem vysokého schodku byl i fakt, že z rozpočtu byly hrazeny jak výdaje centrální vlády, tak regionálních vlád jednotlivých autonomních oblastí. Jejich podíl se zvýšil z původních 3% v roce 1982 na 29% v roce 1991.¹⁵⁸ Vláda byla nucena projednat nové regionální financování s jednotlivými kabinety. Autonomní vlády vyslovily souhlas ke snížení výdajů, ale nebylo jasné v jaké oblasti. Nový přístup si také vyžádala otázka nezaměstnanosti a výše mezd. Výsledkem bylo zmírnění růstu mezd, oproti minulým letem, avšak stále vyšším než průměr v Evropském společenství. Těmito opatřeními hodlalo účinněji udržet kontrolu nad mírou inflace.¹⁵⁹

V grafu č. 4 je vidět vývoj HDP a zaměstnanosti Španělska od roku 1986 v porovnání s vývojem HDP a zaměstnanosti v Evropské unii.

¹⁵⁵ Kotace – při obchodování s cizí měnou, je nutné stanovit měnové kurzy, tzv. kotovat.

Blíže *Fincentrum*. [online] < http://finance.idnes.cz/_slovník.asp?keyword=Kotace > [cit. 29.7.2009].

¹⁵⁶ J. L. MALO DE MOLINO, *Una larga fase de expansión de la economía española*, Madrid 2009, s. 8.

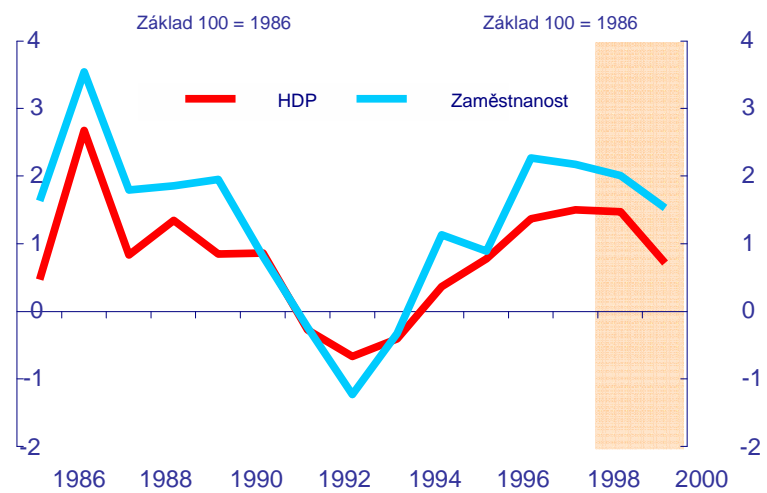
¹⁵⁷ R. GILLESPIE – F. RODRIGO – J. STORY, *Democratic Spain*, s. 89.

¹⁵⁸ K. MAXWELL – S. L. SPIEGEL, *The new Spain*, s. 87.

¹⁵⁹ J. MALO DE MOLINO, *Una larga fase*, s. 12.

Graf. č.4

**Rozdíly v růstu HDP a zaměstnanosti ve Španělsku
v porovnání s Evropskou unií 1996-2002**

Zdroj: Evropská komise, Španělský statistický úřad, Španělská národní banka.

5. PŘÍPRAVA ŠPANĚLSKA NA VSTUP DO EUROZÓNY

5.1 Maastrichtská smlouva o Evropské unii

Tato krize, zvláště v Evropském měnovém systému, a vývoj ve východní Evropě¹⁶⁰ donutila Evropské společenství, aby jednalo o doplnění stávajících ustanovení tak, aby ekonomický a sociální vývoj v Evropě více stabilizovala. Zároveň jej k tomu zavazovaly úmluvy, které byly ustanoveny v roce 1986 Jednotným evropským aktem.¹⁶¹ Výsledkem těchto jednání bylo, že v roce 1992 byla dojednána tzv. Maastrichtská smlouva¹⁶² nebo také Smlouva o Evropské unii. Maastrichtská smlouva zásadním způsobem změnila dosavadní Smlouvy o Evropském společenství.¹⁶³ Rozsáhlý dokument ustanovil vytvoření Evropské hospodářské a měnové unie, vytvoření Evropské politické unie a podpořil rozvoj spolupráce v oblasti spravedlnosti. Zároveň byl přijat nový název pro Evropské společenství, a to Evropská Unie (*Unión Europea*).¹⁶⁴ Nově vzniklá Evropská unie (EU) překročila rámec pouhé hospodářské spolupráce a otevřela dveře k hlubší politické integraci. Maastrichtská smlouva rozšířila pravomoci nadnárodních institucí, zejména Evropského parlamentu, zavedla pojem „evropský občan“ a stanovila za svůj hlavní cíl ekonomickou a sociální stabilitu.¹⁶⁵

Smlouva dále specifikovala tzv. konvergenční kritéria, která byla závazná pro všechny budoucí členy Evropské a měnové unie (EMU). Její vznik byl rozdělen na tři etapy, s podmínkou, že nejpozději v roce 1999 bude EMU spuštěna. Stanovená kritéria definovala povolenou výši státního deficitu na 3% HDP státu a výši státního dluhu na 60% HDP. V oblasti devizového kurzu musela být dodržena stabilní hodnota směnného kurzu vůči všem členům Evropské unie, tj. měna nesměla devalvovat vůči jakékoliv

¹⁶⁰ Pád železné opony ve východní Evropě v roce 1989 a dále sjednocení Německa v roce 1991.

¹⁶¹ *Treaty of Maastricht on European Union*. Portál Evropské Unie. [online] <http://europa.eu/legislation_summaries/economic_and_monetary_affairs/institutional_and_economic_framework/treaties_maastricht_en.htm> Aktualizováno 10.7.2007 [cit. 4.7.2009]

¹⁶² V platnost vstoupila dne 1. listopadu 1993.

¹⁶³ M. KREJZA, *Asociace*, s. 17.

¹⁶⁴ Evropská unie není z právního hlediska mezinárodní organizací, neboť nemá právní subjektivitu. Evropská unie nenahrazuje Evropské společenství. Tyto dva celky vedle sebe souběžně koexistují a odlišují se svoji působností (ES má především nadnárodní charakter). Jsou tvořeny shodnými členskými státy. Evropské společenství tvoří tzv. první pilíř EU. Blíže V. TÝČ, *Základy práva Evropských společenství*, Praha 2000, s. 16.

¹⁶⁵ *Treaty of Maastricht on European Union*. Portál Evropské Unie. [online] <http://europa.eu/legislation_summaries/economic_and_monetary_affairs/institutional_and_economic_framework/treaties_maastricht_en.htm> Aktualizováno 10.7.2007 [cit. 4.7.2009].

členské měně, a to během dvou monitorovacích let. Úroková sazba se mohla pohybovat v maximální rozmezí 2 % vůči úrokovým sazbám tří ekonomicky nejlepších členských států, a to během jednoho roku. V případě porušení, mohl být členský stát penalizován.¹⁶⁶ Pátým kritériem byla výše inflace. Mohla se navýšit pouze 1,5% nad míru inflace tří ekonomicky nejlepších členských států.

Španělsko vidělo v užší ekonomické a sociální spolupráci mezi stávajícími členy Evropské unie veliký potenciál pro svůj další hospodářský rozvoj.¹⁶⁷ Felipe González si ale uvědomoval, že pokud se má Evropská unie posunout blíže k homogennímu trhu, musí se podpořit ekonomicky slabší členové, mezi něž patřilo i Španělsko. Hlubší evropská integrace ztrácela význam, pokud by existovaly výrazné hospodářské rozdíly mezi jednotlivými členskými státy. Na základě jeho intervencí byla proto na prosincovém summitu v Kodani v roce 1992 přijata konkrétní finanční řešení. V prvé řadě to byl vznik tzv. kohezního (soudržitelného) fondu (*Fondo de Cohesión*¹⁶⁸), jehož prostředky měly být výhradně poskytovány přístupujícím členským státům. Jednalo se o Řecko, Irsko, Portugalsko a Španělsko, jejichž HDP bylo nižší než 90% průměru Evropského společenství.¹⁶⁹ Za druhé bylo na tomto summitu schváleno navýšení již existujících podpůrných fondů, tzv. evropských strukturálních fondů (*Fondos Estructurales Europeos*), které mohly být využívány všemi členskými zeměmi, zejména však ekonomicky slabšími regiony tehdejšího Evropského společenství.¹⁷⁰

Kohezní nebo-li soudržitelný fond, společně s ostatními podpůrnými fondy Evropské unie (např. FEDER¹⁷¹) měly za úkol snižovat rozdíly v ekonomické vyspělosti jednotlivých členských států EU. Cílem bylo, aby se dosáhlo posílení ekonomiky celé

¹⁶⁶ Portál Evropské Unie. *Introducing the Euro: Convergence criteria*. [online] <http://europa.eu/legislation_summaries/economic_and_monetary_affairs/institutional_and_economic_framework/125014_en.htm> [cit. 23.7.2009].

¹⁶⁷ Španělský parlament demonstroval svoji vůli po evropské integraci při ratifikaci Maastrichtské smlouvy v říjnu 1992. Smlouva byla parlamentem podpořena téměř jednomyslně, pouze tři členové radikální Baskické strany hlasovaly proti.

¹⁶⁸ Viz blíže o vzniku a cílech Fondu např. Consuelo H. GARCÍA, *Las intervenciones del Fondo de Cohesión en España*, Oficina de los Asuntos Europeos, Gobierno de Cantabria. Noticias de la Unión Europea, s. 39.

¹⁶⁹ Viz blíže Portál Evropské Unie. *Política Regional – Inforegio. Fondo de Cohesión*. [online] <http://ec.europa.eu/regional_policy/funds/cf/index_es.htm> [cit. 13.7.2009].

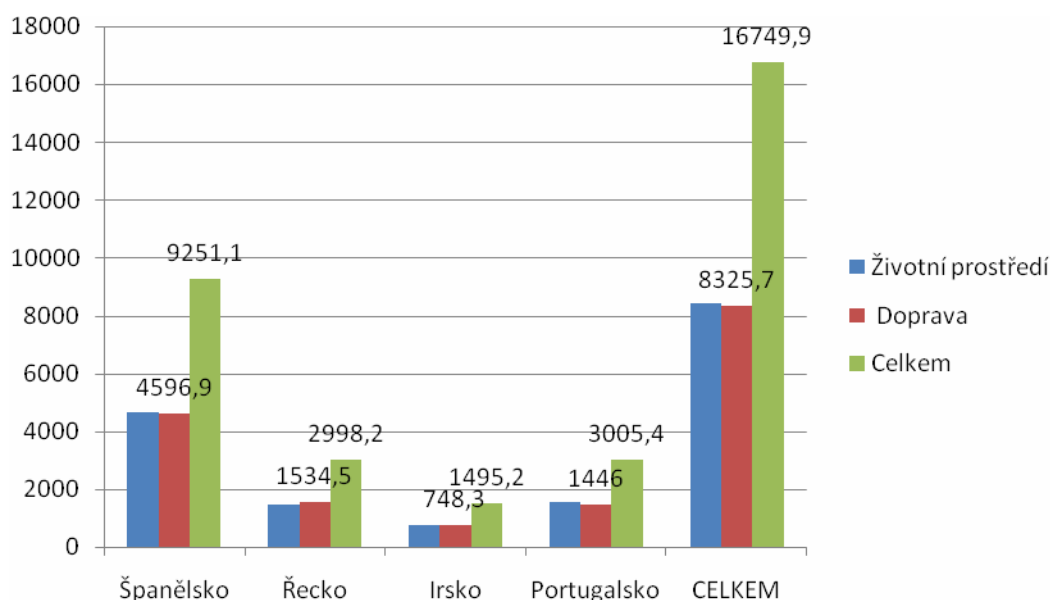
¹⁷⁰ Simón SOSVILLA-RIVERO – José A. HENCE, *Euroean Cohesian Policy and the Spanish economy: Macroeconomic evaluation and prospects of convergence*, FEDEA Working Paper 2004-20, s. 4.

¹⁷¹ FEDER – Fondo Europeo de Desarrollo Regional (Evropský fond regionálního rozvoje), viz blíže Portál Evropské Unie [online] <http://ec.europa.eu/regional_policy/funds/feder/index_es.htm> [cit. 20.7.2009].

Evropské unie, a to zejména zvýšením HDP, konkurenceschopnosti a zaměstnanosti.¹⁷² V roce 1993 dosahovalo HDP nově integrovaných zemí, tj. Řecka, Portugalska, Španělska a Irska pouze 70% průměru EU.¹⁷³ Kohezní fond se poskytoval především na podporu výstavby dopravní infrastruktury a na oblast životního prostředí. Z kohezního fondu bylo novým členům Evropské unie v prvním etapě (1993-1999) vyplaceno celkově 15 bilionu ECU¹⁷⁴, z čehož celých 8 bilionů ECU získalo Španělsko na rozvoj dopravní infrastruktury, telekomunikační a energetické oblasti (graf č. 5).¹⁷⁵

Graf č. 5

Kohezní fond. Výdaje celkem v letech 1993-1999. (V miliónech eura).

Zdroj: Evropská komise. DG Regio

Získání prostředků z kohezního fondu bylo limitováno dvěma faktory, a to jednak hodnotou HDP na hlavu (jakmile stát dosáhl HDP ve výši 90% průměru Evropské unie, nemohl již tuto pomoc dále využívat), tak i dodržením tzv. Paktu o stabilitě a růstu (*Pacto de Estabilidad y Crecimiento*). Tento pakt byl přijat Evropskou radou dne 17. června 1997. Stanovoval maximální míru státního deficitu jednotlivých

¹⁷² C. H. GARCÍA, *Las intervenciones*, s. 37.

¹⁷³ Tamtéž, s. 40.

¹⁷⁴ ECU – European currency unit (evropská měnová jednotka) sloužila k mezinárodním transakcím. Dne 1. ledna 1999 byla nahrazena novou evropskou měnou euro.

¹⁷⁵ K. MAXWELL – S. L. SPIEGEL, *The new Spain*, s. 41.

členských zemí Evropské unie na 3% HDP. V tomto ohledu navazoval na proces integrace jednotlivých států do Ekonomické a měnové unie. V případě, že členský stát překročil tuto hranici, mohly mu být prostředky fondu odebrány. Dne 16. července 1997 Evropská komise v Agendě 2000 ustanovila konečnou podobu ekonomické a sociální soudržitelnosti. V tomto dokumentu byly vytyčeny další reformy týkající se kohezního fondu a evropských strukturálních fondů, dále byla nastíněna finanční perspektiva Evropské unie v příštích letech a příprava na další rozšíření v letech 2000-2006.¹⁷⁶ V roce 1999 bylo ustanovení ohledně výše HDP zakomponováno do původního znění, s dodatkem, že v roce 2003 dojde k další revizi.¹⁷⁷

Díky této komunitární pomoci se Španělsko přiblížilo ekonomickému průměru Evropské unie rychleji, než jak by tak učinilo bez těchto prostředků. V roce 1994 překonalo ekonomickou recesi, ale na úkor sociálních výdajů. Vláda PSOE nedokázala úspěšně snížit vysoký rozpočet a jeho politika byla vzdálená požadavkům liberálně socialisticky orientovaných odborů. Přestože dokázala výrazně zlepšit životní podmínky španělského obyvatelstva a vytvořit prosperující stát, vláda zaznamenala období silné nezaměstnanosti.¹⁷⁸ V mezinárodním měřítku si Španělsko vedlo během vlády PSOE dobře. V roce 1995 předsedalo Španělsko již podruhé Evropské unii. Během tohoto předsednictví se dojednal název budoucí společné měny na „euro“. Vztahy Španělska a Evropské unie byly velmi dobré. Evropská unie se například postavila na stranu Španělska při tzv. konfliktu Fletan (*Conflicto del Fletan*), kdy byla v kanadských vodách přistižena galicijská rybářská loď. V návaznosti na tento incident byla následně upravena ochranná rybářská pásma jednotlivých států.

5.2 Ekonomický vývoj 1996-1999

V roce 1996 vyhrála volby Lidová strana (*Partido Popular*)¹⁷⁹ v čele s José Maria Aznarem (graf č. 6). Ukončila tak čtrnáctiletou vládu socialistů. Ke změně na politické scéně také napomohly korupční skandály PSOE v posledních letech a podezření z napojení členů vlád na tzv. Antiteroristickou osvobozující skupinu (*Grupo*

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 40.

¹⁷⁷ Consuelo H. GARCÍA, *Las intervenciones*, s. 41.

¹⁷⁸ L. P. BAÑUELES, *El reinado*, s. 106.

¹⁷⁹ Lidová strana vznikla přejmenováním Lidové aliance (*Alianza Popular*) v roce 1989. Strana ale již existovala od října 1976 v čele s Manuelem Fragou.

Antiterrorista de Liberación)¹⁸⁰, která měla na svědomí mučení a zabití členů teroristické skupiny ETA. Problémem ale bylo, že mnohé oběti přívrženci ETA vůbec nebyli.¹⁸¹ S nástupem do čela vlády koincidovala i dobrá ekonomická konjunktura. Během Aznarova předsednictví Španělsko pokračovalo v privatizaci státních podniků, ale tento dojem kazil fakt, že do čela nově vzniklých soukromých společností se dostali lidé jemu blízcí.¹⁸² Občané tudíž nejvíce ocenili snížení daní, které si vláda mohla dovolit díky zvýšené ekonomické aktivitě. Mezi privatizované společnosti patřila telekomunikační společnost Telefónica. V některých oblastech byly přílišnou ochranou španělského průmyslu před zahraniční konkurencí porušovány zásady tržního obchodu.¹⁸³ Lidová strana se také snažila vyjednávat s odbory. Pod Aznarovým vedením byla navázány úzké vztahy s USA a Velkou Británií, tzv. atlantismus. Španělsko se tak odklonilo od svých tradičních partnerů, Francie a Německa. V roce 2003 se Španělsko přidalo na stranu USA ve válce proti Iráku, na rozdíl od Francie, Německa a Belgie.

¹⁸⁰ Blíže Guillermo Portilla CONTRERAS, *Terorismo de Estado: Los grupos antiterroristas de liberación (G.A.L.)*, Ediciones de la Universidad de Castilla – la Mancha, Ediciones de Universidad de Salamanca, 2001.

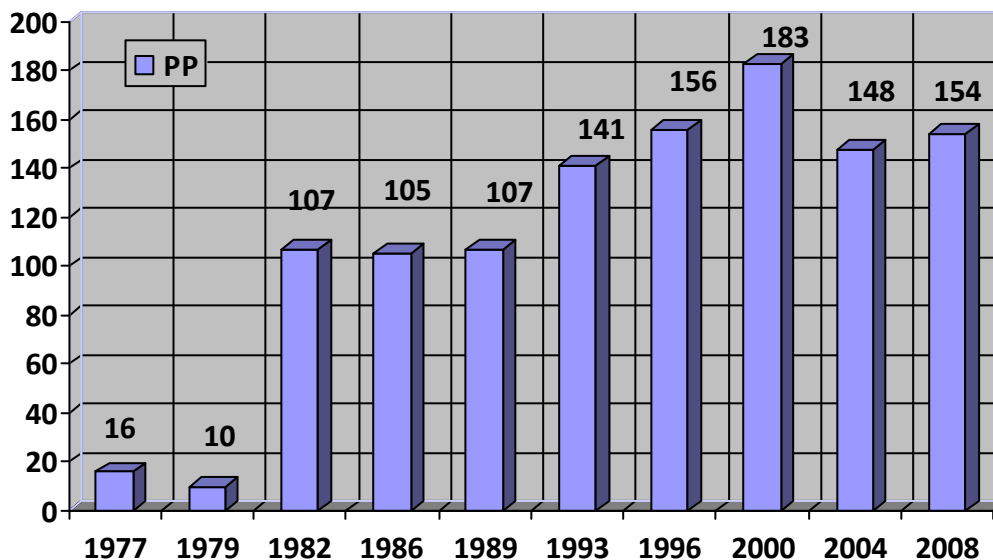
¹⁸¹ Blíže L. P. Bañueles, *El reinado*, s. 104 nebo např. *Spain to investigate Deaths of Basques in '83. The New York Times*. [online]
< <http://www.nytimes.com/1995/03/23/world/spain-to-investigate-deaths-of-basques-in-83.html> >
[cit. 27.7.2009].

¹⁸² L. P. BAÑUELES, *El reinado*, s. 107.

¹⁸³ Tamtéž, s. 107.

Graf. č. 6

Vývoj počtu poslaneckých křesel získaných Lidovou aliancí (1979-1989)
a Lidovou stranou (2000-2008)

Zdroj: Lidová strana (*Partido Popular*)

Do roku 1996 nebylo splněno žádné z pěti konvergenčních kritérií, tak jak je ustanovila Maastrichtská smlouva v roce 1993. Pod Aznarovým vedením Španělsko dokázalo tato kritéria, která byla závazná pro vstup do Ekonomické a měnové unie, splnit. Hlavními body byla cenová stabilita státu, stabilita státních financí, stabilita devizového kurzu a stabilita dlouhodobých úrokových sazeb. Fiskální politika Španělska se zaměřila na snížení inflace, což se jí částečně podařilo, ale za cenu zvýšených rozpočtových výdajů. Ke snížení inflace ze 4% na 2% HDP napomohl hlavně silný růst HDP.¹⁸⁴ K vyrovnání vysokého deficitu bylo Španělsko nuceno zpřísnit celý systém peněžní politiky. Výše platů rostly méně v porovnání s produktivitou práce, konečné náklady na mzdu byly o 4% nižší než průměr v EU.¹⁸⁵ Tento přístup byl zdůvodněn tím, že se nesměla ohrozit zvýšená produkce a konkurenceschopnost, a to i za cenu sociálních úspor. Poučení z chování USA, Španělsko od roku 1996 zvyšovalo investice do oblasti telekomunikačních technologií,

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 107.

¹⁸⁵ J. L. MALO DE MOLINO, *Los efectos*, s. 4-5.

neboť se to ukázalo podstatné pro zvýšení produktivity. V roce 1999 činily výdaje 6,1% HDP. V porovnání s Evropskou unií vydalo Španělsko jen o 3 procentní body méně než byl průměr v Evropské unii.¹⁸⁶

Příjem na hlavu se zvýšil v letech 1997-1999 o 3% oproti předcházejícím obdobím. Na konci roku 1999 byl ekonomický růst Španělska o 50% vyšší než jaký byl jeho průměr za celé století a než byl průměrný růst v Evropské unii. Bylo dosaženo snížení inflace a vyrovnání státního dluhu. V průběhu let 1996-1999 bylo dosaženo opravdové revoluce v zaměstnanosti, když vzniklo neuvěřitelných milion šest set tisíc pracovních míst. V roce 1997 proběhla reforma, která navázala na předchozí reformy z let 1993 a 1994, ve kterých se podpořila liberalizace španělské ekonomiky, efektivnější pracovní politika a byly v nich transformovány instituce, tak aby jejich činnost vyhovovala současným sociálním a ekonomickým nárokům. V roce 1998 a 1999 se tyto reformy rozšířily o opatření, která by zaručovala flexibilitu na trhu práce a v zaměstnanosti.¹⁸⁷ Pro lepší pochopení změny ve vývoji liberalizace španělského obchodu, nám pomůže index míry otevřenosti. Tento index v roce 1986 vykazoval hodnotu 37,5% HDP, zatímco v roce 1999 již vzrostl na celkových 56% HDP.¹⁸⁸

V březnu 1999 byly na Berlínské konferenci dohodnuty další dotace z kohezního fondu pro rozvoj španělské ekonomiky. V období druhé etapy (2000-2006) připadlo na Španělsko 61- 63,5% z celkové podpory.¹⁸⁹ Celkově obdrželo Španělsko nejvíce dotací z nově začleněných členů. V letech 1989-2006 získalo celkem 97 723,3 milionu euro. Z toho připadalo 84 939,9 milionu euro na dotace ze strukturálního fondu a 12 785,4 milionu euro na kohezní fond.¹⁹⁰

V souladu s Maastrichtskými kritérii byly postupně snižovány úrokové sazby na takovou míru, která byla dlouhodobě udržitelná a zároveň podmínky pro vstup do EMU splňovala. Souběžně s tím probíhající redukce státního dluhu a dostatečná konkurenceschopnost měly pozitivní vliv na probíhající ekonomickou konvergenci. Navzdory ne příliš optimistickým prognózám, se ukázaly tyto kroky pro španělskou

¹⁸⁶ Á. L. GOMÉZ – J. M. RODÁN, *Analysis*, s. 21.

¹⁸⁷ L. P. BAÑUELES, *El reinado*, s. 103-104.

¹⁸⁸ S. AGUADO, *Spain*, s. 4.

¹⁸⁹ C. H. GARCÍA, *Las intervenciones*, s. 41.

¹⁹⁰ S. SOSVILLA-RIVERA – J. A. HERCE, *European Cohesion*, s. 5

ekonomiku prospěšné.¹⁹¹ V květnu 1998 Španělsko splnilo podmínky Maastrichtské smlouvy ohledně kritérií pro vstup do Evropské měnové unie. Ve dnech 1.-3. května 1999 bylo na základě stanovisek z tzv. ECOFIN konference a po schválení Evropským parlamentem ustanoveno, že jedenáct států Evropské unie, jmenovitě Francie, Německo, Španělsko, Dánsko, Lucembursko, Itálie, Belgie, Nizozemsko, Rakousko, Finsko a Norsko splnilo daná kritéria pro vstup do EMU. Oficiálně byla měnová unie zahájena 1. ledna 1999. Zároveň byla bývalá evropská měnová jednotka (ECU) nahrazena novou měnou tzv. „euro“.¹⁹² Byla zřízena tříletá přechodná etapa, ve které byly především instituce, tj. bankovní domy a burzy, seznámeny s novou měnou. Do roku 2002 bylo euro pouze papírovou měnou, která se používala na zahraniční transakce. První mince a bankovky byly zavedeny v roce 2001. V lednu 2002 se euro dostalo oficiálně do oběhu a nahradilo původní národní měny.¹⁹³

Důvodů pro přijetí eura bylo samozřejmě několik. Ve zkratce ale můžeme považovat za hlavní výhodu to, že se odstranila devalvace národní měny, a tím se eliminovaly ztráty zahraničních investorů. Dalším kladem bylo sjednocení míry inflace a výši směnného kurzu s ostatními zeměmi Eurozóny, zejména s Německem, jehož měna fungovala již v předchozím měnovém systému (EMS) jako záruka stabilního kurzu. Kromě podpory finanční integrace získalo Španělsko vstupem do měnové unie také na obchodní integraci. Došlo ke snížení nákladů na transakce mezi členskými státy.¹⁹⁴ Výměnou za výhody, které přijetím eura Španělsko získalo, ale bylo to, že se přechodem na společnou měnu zbavilo jednoho z důležitých nástrojů k vyrovnávání ekonomického vývoje v zemi. Právě změny v úrokové sazbě mohly napomoci v době ekonomické krize.¹⁹⁵ Zatímco si Španělsko určovalo směnný kurz pesety samo, zavedením eura již tuto možnost ztratilo. Euro mělo svoji pevnou hodnotu, a to jak vůči

¹⁹¹ Á. L. GOMÉZ – J. M. RODÁN, *Analysis*, s. 10.

¹⁹² Portál Evropské Unie. *Transition to the third stage and introduction of the euro*. [online] <http://europa.eu/legislation_summaries/economic_and_monetary_affairs/introducing_euro_practical_aspects/125002_en.htm>[cit. 23.7.2009].

¹⁹³ Portál Evropské Unie. *Transition to the third stage and introduction of the euro*. [online] <http://europa.eu/legislation_summaries/economic_and_monetary_affairs/introducing_euro_practical_aspects/125002_en.htm>[cit. 23.7.2009].

¹⁹⁴ Bliže k problematice EMU např. S. AGUADO, *Spain in the Globalization proces*, s. 6.

¹⁹⁵ J. L. MALO DE MOLINO, *Los efectos*, s. 13.

členským státům, tak vůči třetím zemím. Tuto roli zde přebrala Evropská národní banka (*Banco Central Europeo*).¹⁹⁶

5.3. Ekonomický vývoj po vstupu do Evropské měnové unie

I přes vysoké sociální náklady, které provázely celou transformaci, zůstala podpora Španělů pro Evropskou unii dostatečně vysoká. V roce 2001 se celých 72% španělských občanů cítilo „velmi spokojenými“ s účastí Španělska v Evropské unii, přičemž průměr EU byl pouze 60%. S demokratickým vývojem v Evropské unii bylo „velmi spokojených“ 55% občanů.¹⁹⁷ Ve druhého volebního období si však Aznarova vláda (2000-2004) nevedla zdaleka tak dobře jako v prvním. Opět se zvedla míra inflace, a to na 4% HDP. Byly zredukovaly telefonní licence, čímž byl omezen vstup konkurenčních firem na španělský trh a tento přístup byl v rozporu s modelem liberální ekonomiky. Během let 2002-2006 vzrostlo nerovnoměrné rozdělování příjmů mezi obyvatelstvem. V celkovém srovnání s předchozím období byl dosažený stupeň ekonomického růstu nižší.¹⁹⁸

Na druhé straně existovaly i kladné výsledky. Počet zaměstnaných ve věku 16-64 let zahrnoval v roce 2000 65% populace, na rozdíl od pouhých 57% v roce 1986. Celková míra zaměstnanosti činila 55,8% v porovnání se 44,8% v roce 1986. Cílem však bylo navýšení míry zaměstnanosti až na 70% , a to do konce roku 2010.¹⁹⁹ Hrubý domácí produkt se zvýšil ze 79% na 95% průměru hrubého domácího produktu Evropské unie.²⁰⁰ V porovnání s Evropskou unii zaznamenalo Španělsko v letech 1995-2006 trvalý náskok v ekonomickém růstu. Španělský hrubý domácí produkt rostl v průměru o 3 ¾% ročně, oproti 2% růstu HDP Evropské unie. Tohoto výsledku dosáhlo Španělsko zejména silnou domácí poptávkou. Na konci roku 2000 reprezentovala obchodní činnost 65% HDP Španělska.²⁰¹

¹⁹⁶ Blíže J. L. MALO DE MOLINO, *Los efectos de la entrada de España en la Comunidad Europea*.

¹⁹⁷ Sebastián ROYO – Paul Christopher MANUEL (ed.), *Spain and Portugal in the European Union. The first fifteen years*, New York 2003, s. 62.

¹⁹⁸ L. P. BAÑUELES, *El reinado*, s. 107.

¹⁹⁹ J. L. MALO DE MOLINO, *Los efectos*, s. 18.

²⁰⁰ J. L. MALO DE MOLINO – Á. ESTRADA - J.F. JIMENO, *The Spanish Economy in EMU: The First Ten Years*, Banco de España, Madrid, 2009, s. 6.

²⁰¹ L. P. BAÑUELES, *El reinado*, s. 108.

Teroristický útok dne 11. března 2001 na newyorská „dvojčata“ znamenal zásadní změnu v pohledu na terorismus. Co nedokázal prosadit José Aznar v prosinci 1996 při vyjednávání tzv. Amsterodamské smlouvy, a to vytvoření společného právního programu zaměřeného na boj proti terorismu, bylo nyní možné. V roce 2004 vstoupil v platnost tzv. Evropský zatykač (*Órden de búsqueda Europea*), na jehož základě mohla policie jednoho členského státu zatknout a předat k soudu hledanou osobu jiného státu bez dalších administrativních úkonů. Tento společný program se prokázal být účinnou zbraní v boji proti terorismu a zločinu vůbec. I přes tato opatření byl 11. března 2004 spáchán největší teroristický atentát v historii Španělska. V okolí Madridu postupně vybuchlo na deset bomb, které byly ukryté v železničních vagónech nebo stanicích. Při tomto neštěstí zahynulo na 191 osob a dalších 1500 bylo zraněno.²⁰²

Stalo se tak těsně před parlamentními volbami. Tato tragická událost měla zřejmě vliv i na výsledek voleb. Aznarův nástupce, současný předseda Lidové strany, Mariano Rajoy, tyto volby nevyhrál a do čela země se dostala po osmi letech opozice opět PSOE, v čele s José Luisem Rodríguezem Zapatero. Narozdíl od Aznarovy mezinárodní politiky, Zapaterovým hlavním cílem byl návrat k užší spolupráci s Evropskou unií a jejími členy, pod heslem „Návrat do srdce Evropy“ (*Volver al corazón de Europa*). Dalším zásadním bodem Zapaterovy vlády bylo řešení imigrace. Španělsko bylo vždy vyhledávanou destinací pro migranty z Afriky nebo Latinské Ameriky. Tyto osoby zde buď zůstávali nebo jen využívali Španělsko jako vstupní brány do Evropy. Nárůst této většinou ilegální migrace měl negativní dopad na ekonomickou a sociální situaci v zemi. Španělsko v této otázce spolupracovalo s Evropskou agenturou pro řízení operativní spolupráce na vnějších hranicích členských států Evropské unie, tzv. FRONTEX. Tato spolupráce se však ukázala jako nedostatečná.²⁰³ V důsledku imigrace a pozdější hospodářské krize se výrazně zvedla míra nezaměstnanosti.

Na podzim 2004 vydala Evropská komise oficiální předpověď pro růst španělské ekonomiky v letech 2004-2006. Oproti původním domněnkám z březnové zprávy, byly výsledné hodnoty v důsledku vysoké inflace sníženy. Pro rok 2004 a 2005 byl nový předpoklad růstu 2,6% pro rok 2006 zvýšení na 2,7%. Vývoj španělské ekonomiky byl

²⁰² *11-M. Masacre en Madrid. El Mundo.* [online].

< <http://www.elmundo.es/documentos/2004/03/espana/atentados11m/hechos.html> > [cit. 29.7.2009].

²⁰³ Oficiální stránky Evropské unie. *FRONTEX.* [online]

< http://europa.eu/agencies/community_agencies/frontex/index_cs.htm > [cit. 29.7.2009].

v roce 2004 kladně podpořen silnou domácí poptávkou, která se uskutečnila díky vysoké míře zaměstnanosti. Míra inflace byla stanovena na 3,1% pro rok 2004 a 2,9% pro rok 2005. V roce 2006 se předpokládal pokles inflační míry na 2,5%. Výše veřejného deficitu byla stanovena pro rok 2006 na 0,6% a 0,1% pro následující období. Státní dluh měl mít klesající tendenci, od 48,2% pro rok 2004, 45,5% pro rok 2005 až po 42,9% v roce 2006. Ve stavebním sektoru se předpokládalo zvýšení na hranici 4%. Zaměstnanost se měla zvednout o 2% a zajistit tak snížení míry nezaměstnanosti, která se měla pohybovat kolem 11% v roce 2005. Cílem byla redukce míry nezaměstnanosti na 10% v roce 2006.²⁰⁴ Díky těmto ekonomickým ukazatelům se zvýšila důvěra občanů a firem v španělskou ekonomiku. V souvislosti s touto ekonomickou stabilitou zaznamenala také španělská burza maximální roční hodnoty.²⁰⁵ Poprvé v historii demokratického Španělska bylo dosaženo přebytku na vládních veřejných účtech.²⁰⁶

V roce 2006 překročilo Španělsko 90% průměru HDP Evropské unie. Jak již bylo řečeno, v takovémto případě stát nemohl dále dostávat další příspěvky z kohezního fondu. (V důsledku tyto dotace tvořily až 1% HDP Španělska). Avšak díky obratnému vládnímu vyjednávání byly Španělsku přislíbeny dotace z tohoto fondu až do roku 2009. V dalších letech by se mělo stát hlavním příjemcem dotací z fondu pro výzkum a rozvoj. V důsledku těchto změn se španělské půjčky navýšily o 10% HDP, v návaznosti na vysoké importní ceny energetické energie, ačkoliv v předchozím období představovaly pouze 3% HDP.²⁰⁷ Rok 2006 se stal slovy prezidenta vlády jedním z nejlepších ekonomických let Španělska. Toto tvrzení však bylo v rozporu s většinovým míněním obyvatelstva, které odhadovalo svoji životní situaci horší než v roce 2004. Právě v roce 2006 poklesla důvěra ve stabilitu španělské ekonomiky.²⁰⁸ Pro stanovení skutečného blahobytu země byl při hodnocení stavu španělské ekonomiky použit index příjmu na hlavu. Zatímco se v letech 2000-2003 HDP na hlavu zvýšilo z 92,2% na 97,5% a přiblížilo se tak rychleji průměru Evropské unie, v letech 2004-2006 byl nárůst pouze o osm desetin na konečných 98,3%. Důvodem tohoto zpomalení byla

²⁰⁴ *La CE re baja la previsión del crecimiento de España en 2004 y 2005 al 2,6%*. [online]. <<http://www.lukor.com/not-por/0410/26170411.htm>> [cit. 29.7.2009].

²⁰⁵ Ministerio de Economía y Hacienda, *La situación actual de la economía española*, Madrid 2005, s. 5.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 4.

²⁰⁷ J. L. MALO DE MOLINO – Á. ESTRADA - J.F. JIMENO, *The Spanish Economy*, s. 28.

²⁰⁸ Valentín Bote ÁLVAREZ-CARRASCO – Elena Ferrero ORTEGA, *El poder de compra en España (2000-2004)*, Papeles Faes, č. 45, 2007, s. 1.

nerovnováha v zaměstnanosti, která návazně ovlivňovala míru produktivity. Takovýto ekonomický vývoj způsobil Španělsku během posledních tří let ztrátu konkurenceschopnosti. Východiskem z negativní situace se staly nízké mzdové sazby, které tyto nevyváženosti kompenzovaly. Tímto se však snížila koupěschopnost obyvatelstva. Mzdy byly pod úrovní spotřebitelských cen, a to v průměru o 1 až 1 ½ procentního bodu za rok. Situace se zlepšila až ve druhé polovině 2006.²⁰⁹ Bylo nutné zvýšit produktivitu a podpořit konkurenceschopnost Španělska, aby mohly vzrůst také náklady na mzdu.

Španělská ekonomika se dlouhodobě potýkala s vážnými problémy, které se zvyšovaly během let 1999-2007. Mimo jinými to byla paradoxně nízká úroková sazba, která lákala k úvěrům, a tím i k masovému zadlužování domácností. Zvýšenou poptávku po zboží nebyla v poslední době domácí produkce schopna pokrýt. Ani strukturální změny, kterými prošla španělská ekonomika během posledních deseti let, ani rozvoj zaměstnanosti nedokázaly překonat nedostatečnou konkurenceschopnost španělských firem a nárůst zahraničního dluhu. Již zmiňovaná nízká úroková sazba a nárůst migrace způsobily, že nastala vysoká poptávka po španělských nemovitostech, což znamenalo nárůst cen nemovitostí a nadbytečný přesun zdrojů do stavebního sektoru.²¹⁰ Tyto nedostatky zvolna podkopávaly růst španělské ekonomiky, až k jeho úplnému zastavení. V případě krize se pak tyto problémy projeví silněji, jak se ukázalo při celosvětové ekonomické recesi v letech 2007-2008.²¹¹

V roce 2007 dosáhla španělská ekonomika růstu 3,8%, což bylo o desetinu bodu méně než v roce 2006.²¹² Tento pokles byl způsoben sníženou domácí poptávku, která byla reakcí jednak na zvýšené úrokové sazby Evropské centrální banky, jednak na vysokou míru zadluženosti. V návaznosti na tuto skutečnost byly úrokové sazby zmrazeny. Míra inflace skončila na 4,2% a rozdíl s Evropskou unií činil 1,2 bodu. Španělsko ale mělo mít dostatečné „vnitřní“ zdroje pro pokrytí případného zpomalení hospodářského cyklu.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 2.

²¹⁰ J. L. MALO DE MOLINO – Á. ESTRADA - J.F. JIMENO, *The Spanish Economy*, s. 6.

²¹¹ Tamtéž, s. 6.

²¹² *La economía española cierra 2007 con un avance 3,8% tras crecer un 3,5% en el cuarto trimestre.El País*. [online] <http://www.elpais.com/articulo/economia/economia/espanola/cierra/2007/avance/38/crecer/35/cuarto/trimestre/elpepueco/20080130elpepueco_11/Tes> [cit. 29.7.2009].

V mezinárodním měřítku Španělsko dlouhodobě usilovalo o začlenění do prestižní G-20.²¹³ Na listopadovou konferenci G-20 ve Washingtonu v roce 2008 si však Španělsko vybojovalo svoji mimořádnou účast až po dlouhém vyjednávání. Ačkoliv byla španělská ekonomika hodnocena jako 8.-12. největší ekonomika světa, pro vstup do G-20 to nestačilo. Jako zásadní překážka byla hodnocena jeho nedostatečná zahraniční politika. Podle G-20 Španělsko postrádalo cílenou a dlouhodobou strategii ohledně zahraničních věcí. Pravdou je, že Španělsko mělo jeden z nejnižších rozpočtů pro Ministerstvo zahraničních věcí a zaměstnávalo nejméně diplomatických pracovníků. Španělsko si tuto situaci uvědomilo již v roce 2005. Žádné progresivnější kroky v této oblasti ale nepodniklo. K této problematice v roce 2008 prohlásilo, že zde byly i jiné faktory než ekonomické, které současnou „izolaci“ od mezinárodního dění způsobily. Těmito faktory byl míněn zejména bývalý diktátorský režim.²¹⁴

V letech 2008-2009 byl ekonomický vývoj Španělska svázaný s globálním ekonomickým vývojem a ovlivněn zejména v souvislosti s celosvětovou krizí v roce 2008. Propad ve stavebnictví, spojený s korupčními skandály, ukázal na další nedostatky, které provázely španělskou ekonomiku v posledních letech. Ve Španělsku pokračovala nízká spotřeba domácností. Omezené výdaje ve spotřební sféře způsobily raketový nárůst nezaměstnanosti. Míra nezaměstnanosti vzrostla od listopadu 2007 o 43%.²¹⁵ Krize se v porovnání s předchozími ekonomickými propady lišila svoji délkou a intenzitou. Faktory, které napomohly k rekuperaci španělského ekonomického cyklu při ekonomické recesi devadesátých let (míra nezaměstnanosti v roce 1993 činila 25%), jako například vysoká konkurenceschopnost v oblasti obchodu a celosvětově příznivé prostředí pro ekonomický růst, v tomto případě chyběly.²¹⁶ Problematickým se ukázala situace právě ve stavebnictví. Díky přehnaně vysokým prodejním cenám se velké množství firem nebo domácností zadlužilo. Některé společnosti nebyly schopny své dluhy splácet a mnoho developerských záměrů tak zůstalo nedofinancováno. Většina z nich byla vystavěna v blízkosti moře, což se nyní projevilo jako problematické. Pokud

²¹³ G-20 byla založena v roce 1999. Jejím účelem měla být diskuze mezi industrializovanými a hospodářsky rozvinutými státy nad globálními ekonomickými problémy. Blíže Oficiální stránky G-20 [online] <http://www.g20.org/about_what_is_g20.aspx> [cit. 28.9.2009].

²¹⁴ *Spain: Rich but not clubbable*. [online]<<http://www.expatica.com/es/finance/business>> [cit.28.7.2008].

²¹⁵ *Španělská nezaměstnanost je nejvyšší za 12 let. Za rok přibýlo skoro milion lidí*. [online] <<http://ekonomika.ihned.cz/c1-31091620>> [cit.29.7.2009].

²¹⁶ J. L. MALO DE MOLINO – Á. ESTRADA - J.F. JIMENO, *The Spanish Economy*, s. 38.

byl ještě zájem o koupi nemovitosti, tak byla primárně poptávka po bydlení ve městě. Východiskem byla možnost snížení úvěrových sazeb (v celosvětovém měřítku), které by snížily externí dluh o 2 procentní body vůči HDP a dále snížení ceny ropy, která představovala další 2 procentní body HDP. (Hrubý externí dluh Španělska činil přibližně 80% HDP). Ale pro konečné řešení situace bylo nutné zvýšit konkurenceschopnost a domácí poptávky, aby se mohla znovuobnovit ekonomická činnost.²¹⁷

Španělsko pro rok 2009 ohlásilo snížení ekonomického růstu o 1,6% oproti minulému roku. Byl to vůbec první pokles za posledních šestnáct let. V důsledku globální finanční krize bylo Španělsko nuceno navýšit míru veřejného deficitu o 5,8% HDP v porovnání s rokem 2008. Přitom ještě na začátku roku předpokládaly původní odhady ekonomický růst ve výši 1,2% a veřejný schodek pouze 3,4% HDP vzhledem k předchozímu roku. Míra zaměstnanosti se snížila o 3,6% a výše investic poklesly o 9,3%. Vláda konstatovala, že situace bude tento rok pro Španělsko obtížná.²¹⁸ Bankovní sektor se rozhodl předejít možným krachům tím, že výrazně omezil půjčky. Tím se do problému dostaly firmy malé a střední kategorie, kterým hrozí nedostatek finančních prostředků. Zapatero se sice snažil jednat s představiteli šesti největších bank o větší vstřícnost, ale zatím bezúspěšně. Také prognózy pro vývoj nezaměstnanosti nejsou potěšující. Na konci roku 2009 by měla nezaměstnanost ve Španělsku zasáhnout až 16% obyvatelstva. K ekonomickým problémům se přidávají i sociální. Vláda je v současné době kritizována ze strany opozice za neschopnost vzniklé problémy účinněji řešit.

²¹⁷ Tamtéž, s. 41.

²¹⁸ *Spain revises 2009 growth down - 1,9%*. [online] < http://news.xinhuanet.com/english/2009-01/17/content_10674212.htm > [cit.28.7.2009].

6. ZÁVĚR

Jak lze vidět z předchozího textu složitá politická situace Španělska ve třicátých letech 20. století se tragicky podepsala na ekonomickém vývoji a hospodářské stabilitě země. Španělská občanská válka v letech 1936- 1939 byla jednou z největších tragédií novodobých dějin Evropy. V roce 1939 vyústila do diktatury generála Franciska Franca y Bahamonde, ve které se kombinovala uzavřenost před světem, sveřepý antikomunismus a důraz na tradiční katolické hodnoty. Španělsko se tím vzdálilo západní Evropě. Frankův režim byl z vlastní vůle, ale zároveň i postojem západní Evropy k němu odsouzen k izolaci. Jakožto autokratický stát nebylo Španělsko přijato za člena nově založené Organizace spojených národů (OSN), ani mu nebyla nabídnuta hospodářská pomoc USA, tzv. Marshallův plán. Zároveň zcela ustaly dřívější vztahy s východní Evropou. Zvláště v prvních letech po skončení občanské války měla tato izolace pro celou zemi nedozírné hospodářské následky.

Nástup komunistických režimů k moci po roce 1948 ve střední a východní Evropě a začátek tzv. „studené války“, paradoxně umožnil další existenci Frankova režimu. Frankova antikomunistická pozice přišla v té době západním spojencům vhod. Díky nově uzavřeným bilaterálním smlouvám s USA a některými evropskými zeměmi se na konci padesátých let spustila pomalá liberalizace španělské ekonomiky včetně účasti na zahraničních trzích. Příliv financí jak z Evropy, tak hlavně z USA, umožnil tzv. „boom“ španělské ekonomiky v šedesátých letech, který později sehrál důležitou roli během dalšího politického vývoje. Oživení evropské ekonomiky v sedmdesátých letech, nízké ceny ropy a levná pracovní síla přilákaly do Španělska zahraniční investory. Zvláště rozvíjející se turistický sektor se stal trvalou devizou. Španělsko se díky těmto příznivým ekonomickým podmínkám začalo přibližovat hospodářsky vyspělejším státům Evropy. Tento fakt byl kladně zúročen v jednáních o přistoupení do Evropského společenství.

Teprve smrtí generála Franka v roce 1975 byla umožněna změna režimu. V první chvíli nebylo jasné, jakým směrem se Španělsko bude ubírat. Na základě Frankových dekretů byla jako nová forma státu potvrzena parlamentní monarchie, v čele s Juanem Carlosem I. V roce 1977 se konaly svobodné volby, které byly předzvěstí toho, že se Španělsko rozhodlo pro cestou demokratického pluralismu. Přejít k plně fungující

demokracii ale nebyl jednoduchý. Veškerá moc byla stále soustředěna do rukou frankistických přívrženců. Bylo nutné vytvořit nové základy, a to jak politické, tak především právní, na kterých by nově vznikající demokracie mohla pevně stát. Zásadním krokem v konsolidaci demokratického vývoje bylo přijetí demokratické ústavy v roce 1978, povolení politických stran a snížení vlivu armády. O udržení demokracie se významně zasadil i španělský král Juan Carlos I., který se při vojenském puči v roce 1981 jednoznačně postavil na stranu demokracie a lidu.

Nejdůležitějším mezníkem ve vývoj ekonomické a politické stability se stalo začlenění Španělska do Evropského společenství. K podpisu členské smlouvy směřovaly vládní snahy již od sedmdesátých let. Poučení čtyřiceti lety hospodářské a sociální izolace, byli Španělé ochotni podstoupit i nepříjemné přístupové podmínky. Přípravy na vstup do Evropského nebyly jednoduché. Španělsko muselo prokázat dostatečnou politickou, sociální a ekonomickou stabilitu, přizpůsobit svůj právní systém, konvertovat národní měnu, zavést daň z přidané hodnoty a mnohé další, aby mohlo úspěšně završit proces integrace a začlenit se do Evropského Společenství. Na základě úzké spolupráce s Evropským společenstvím byly odstraněny zásadní nedostatky ve školství, v sociálním systému a v průmyslu.

Vstupem do Evropského společenství byl zajištěn stabilní ekonomický a sociální rozvoj. Španělsko to samozřejmě neuchránilo před běžnými ekonomickými propady a výkyvy, ale byl zde pevně stanoven základní ekonomický rámec, díky kterému bylo možné podstatně jednodušeji kontrolovat stav národního hospodářství. Členství v Evropském společenství mělo svá pravidla a povinnosti. Výhodou pro všechny zapojené země byl volný pohyb kapitálu a osob, společný trh a jednotná zahraniční politika. Následujícím krokem v integraci do Evropského společenství byl zájem Španělska na začlenění do Ekonomické a měnové unie. Pro účast v měnové unii bylo zapotřebí dodržet pravidla stanovená Maastrichtskou smlouvou v roce 1993. Jednalo se zejména o zredukování státního dluhu, úpravu fiskální politiky, regulaci úrokových sazeb. V dlouhodobém časovém horizontu muselo Španělsko vykazovat stabilní ekonomické prostředí. Během několika let dokázalo úspěšně zkorigovat výši inflace a státního dluhu. V roce 1999 bylo přizváno ke členství v měnové unii. Vstupem do Evropské měnové unie byla zaktivována španělská ekonomika. Nastala léta plná prosperity a ekonomického růstu. V letech 2007-2008 nastalo zpomalení ekonomické

aktivity v důsledku celosvětové finanční krize. Tato krize znamenala přehodnocení stávajících ekonomických opatření a ve svém důsledku byla prospěšná.

Předložený hospodářský vývoj Španělska nám nyní odpovídá na otázky položené v úvodu. Španělské hospodářství dokázalo ještě během Frankovy vlády využít příznivých ekonomických podmínek a od šedesátých let vykazovalo konstantní ekonomický růst. Tyto zásluhy by mohly být připsány Frankovi, ale v zásadě byly způsobeny až napojením na mezinárodní organizace. Zde má Franco již malou zásluhu. Z historie, tak jak je prezentována, lze vypožorovat, že pokud mohl ekonomický růst napomoci v jeho další vládě, Franco toho rád využil. Sám se o demokratizaci vývoje ve Španělsku nezasazoval. Lze tudíž s jistotou konstatovat, že nelze uskutečňovat progresivní ekonomický růst v nedemokratickém státním zřízení. Uzavřenost před ostatními státy způsobila nedožitelné hospodářské a sociální škody, zvláště bezprostředně po občanské válce.

V době globální spolupráce je již vzájemná provázanost neodmyslitelná. Dnešní Španělsko je 7. největší ekonomikou světa a spolehlivým garantem lidských práv a svobod. Současně je členem Evropské unie, Severoatlantické aliance a dalších mezinárodních organizací. Právě participace na společné myšlence stabilního hospodářského a sociálního vývoje Evropské unie je pojistkou proti nedemokratickým praktikám. Konsolidovaný vývoj v Evropě je důležitý pro stabilizaci demokracie i v zemích, které jsou ještě ovládnuty autoritativními režimy. Je jisté, že členství v Evropské unii není všelékem na veškeré neduhy španělské ekonomiky, ale v roce 1986 bylo nepostradatelným pro konsolidaci demokracie ve Španělsku. A díky stabilní pluralitní demokracii mohly být dokončeny nutné strukturální změny španělské ekonomiky, které vynesly Španělsko mezi nejvyspělejší ekonomiky světa. Srovnáme-li jeho dnešní evropskou a světovou pozici, se stavem v padesátých letech, lze považovat dosažený hospodářský a sociální statut za fenomenálním úspěch a Španělsko na něj může být náležitě hrdé.

Záměrem této práce bylo představit Španělsko jako zemi, ve které si jeho obyvatelé uvědomili potřebu a hodnotu demokratických zásad, pocit sounáležitosti s ostatními zeměmi a zájem na společném spoluvytváření evropské budoucnosti. Díky společnému úsilí dosáhli toho, že si dnes nedemokratické Španělsko jen stěží dovedeme představit. Při pohledu na vývoj v České Republice po roce 1989 je jisté, že v tomto

uvědomění si potřeby demokracie máme se španělským přístupem mnoho společného. Při našich přístupových jednáních do Evropské unie jsme ze španělského vzoru těžili cenné zkušenosti. Nutno ovšem předeslat, že každá země má svá osobitá specifika, která jsou nezaměnitelná, a která svým charakterem určují konečný postup a vývoj na cestě za demokracií a hospodářskou konsolidací.

7. BIBLIOGRAFIE

Literatura:

AGUADO, Saturnino: *Spain in the Globalization Process*, Universidad de Alcalá, 2002.

ALIZAL, de Laura: *España en la Comunidad Europea: Un balance inicial*, Universidad Autónoma Metropolitana, Revista Polis, č. 92, 1992.

ÁLVAREZ-CARRASCO, Valentín Bote – ORTEGA, Elena Ferrero: *El poder de compra en España (2000-2004)*, Papeles Faes, č. 45, 2007.

AREILZA, de José María: *Cuadernos de la transición*, Madrid 1983.

BAÑUELOS PALACIO, Luis (et al.) : *El reinado de Juan Carlos I. Balance de los veinticinco años*, Cuadernos de Trabajo del Instituto de Humanidades, 2001.

CEMBORAIN, Raúl Oscar: *Reconversión industrial*, Revista española de financiación y contabilidad, č. 47, 1985.

DESFOR, E. Laura: *Symbol and Ritual in the new Spain. The transition to Democracy after Franco*, New York 1998.

GAGO, Alberto – CANTÓ, Olga – RÍO, del Coral – GRADÍN, Carlos: *La política fiscal en España durante el periodo 1982-1996*. Historia de la Hacienda en siglo XX. 2002.

GIES, T. David: *Spain Today: Is the Party Over?*, The Virginia Quarterly Review, 1996.

GERBERT, Pierre: *Budování Evropy*, Praha 2004.

GILLESPIE, Richard – RODRIGO, Fernando – STORY, Jonathan (ed.): *Democratic Spain. Reshaping External Relations in a Changing World*, New York 1995.

GOMÉZ, Ángel Luis – ROLDÁN, José María: *Analysis of fiscal policy in Spain: A macroeconomic perspective (1988-1994)*, Estudios Económicos, č. 53, 1996.

HARRISON, Joseph: *The Spanish Economy. From the Civil War to the European Community*, Cambridge University Press, 1995.

HOLMAN, Oto: *Integrating Southern Europe. EC Expansion and the Transnationalization of Spain*, New York 1996.

CHALUPA, Jiří: *Stručná historie států. Španělsko*, Praha 2005.

CHALUPA, Jiří: *Zápisky z občanské války. Studie o vybraných aspektech Španělské občanské války 1936 -1939*, Praha 2002.

JEDLIČKA, Jan: *Společná zemědělská politika*, EU Office České Spořitelny, 2004.

KAISER, Wolfram – ELVERT, Jürgen (ed.): *European Union Enlargement. A comparative history*, New York 2004.

KREJZA, Michal: *Asociace mezi Evropským společenstvím a Českou Republikou*, Praha 1994.

LIEBERMAN, Sima: *Growth and crisis in the Spanish economy, 1940-93*, New York 1995.

MARÍAS, Julián (ed.): *25 años de reinado de Juan Carlos I.*, Barcelona 2000.

MAXWELL, Kenneth – SPIEGEL, Steven: *The new Spain. From Isolation to Influence*, New York 1994.

Ministerio de Economía y Hacienda: *La situación actual de la economía española*, Madrid 2005.

MALO DE MOLINO, Luis: *Los efectos de la entrada de España en la Comunidad Europea*, Banco de España, 2001.

NEUSTUPNÁ, Ludmila – PAUKNEROVÁ, Monika – SKÁLA, Josef – ZACHARIÁŠ, Jaroslav – ZEMÁNEK, Jiří: *Evropské Společenství (Jednotný trh. Společné politiky (EHS). Koordinace politik. Systém orgánů. Právo. Dohoda o přidružení ČSFR.)*, Praha 2002.

POWELL, Charles T.: *La dimensión exterior de la transición española*, Afers Internacionals, č. 26, 1993.

PRESTON, Paul: *Franco: Krvavý diktátor nebo spasitel?*, Praha 2001.

PRESTON, Paul: *The Triumph of Democracy in Spain*, New York 1986.

RICHARDSON, Jeremy (ed.): *Democratic Spain. Reshaping External Relations in a Changing World*, London 1995.

RIVERO-SOSVILLA, Simón – HERCE, A. José: *European Cohesion Policy and the Spanish Economy: Macroeconomic Evaluation and Prospects for Convergence*, FEDEA Working Paper č. 2004-20, 2009.

ROYO, Sebastián – MANUEL, Christopher Paul: *Spain and Portugal in the European Union. The first fifteen years*, New York 2003.

SÁNCHEZ, Rafael Myro – MORA, Carmen Díaz: *The Integration of Spain in the European Union: Main Industrial Effects*, Social Science Research Network, 2001.

SHEELAGH, Ellwood: *Franco. Člověk, voják, dictator*, Praha 1999.

TOMÁŠEK, Michal: *Právní nástupnictví měny euro*, Praha 2000.

TUSELL, Javier: *Historia de España en el siglo XX: la transición democrática y el gobierno socialista*, Madrid 1999.

TÝČ, Vladimír: *Základy práva Evropských společenství pro ekonomy*, Praha 1999.

Elektronické zdroje:

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>

http://europa.eu/legislation_summaries/index_es.htm/

<http://guerracivil.sotmar.net/pagina4.htm/>

<http://juan.urrutiaejalde.org/fundacion-transicion-politica-espanola/>

<http://stats.oecd.org/Index.aspx/>

<http://www.aguaron.net/transicion/transicion3.htm/>

<http://www.anticapitalistas.org/>

<http://www.cvce.lu/>

<http://www.elmundo.es/>

<http://www.eumed.net/>

<http://www.europarl.europa.eu/>

<http://www.historiasiglo20.org/>

<http://www.libertaddigital.com/>

<http://www.pensamientoiberoamericano.org/>

<http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal>

<http://www.sibetrans.com/trans/trans12/art20.htm>

<http://www.ssrn.com/>

<http://www.theodora.com>

<http://www.uce.es/>

<http://www.vespito.net/historia/>

<http://www.ssrn.com/>

<http://www.chienaview.cn/>

<http://www.g20.org/>

<http://www.expatica.com/>

<http://www.idnes.cz>

8. PŘÍLOHY

Seznam příloh:

Příloha č. 1 - *Váhy národních měn vůči ECU* (Převzato z internetových stránek <http://europa.eu/>)

Příloha č. 2 - *Francisco Franco y Bahamonde* (Převzato z internetových stránek <http://www.fundacionjoseguillermocarrillo.com>)

Příloha č. 3 - *Podpis tzv. Monclovské dohody (Pacto de Moncloa)* (Převzato z internetových stránek <http://www.vespito.com>)

Příloha č. 4 - *Tzv. Otcové ústavy (Padres de la Constitución)* – příprava ústavního dokumentu (Převzato z internetových stránek <http://www.vespito.com>)

Příloha č. 5 - *Mince bývalé národní měny pesety s Juanem Carlosem I.* (Převzato z internetových stránek <http://cgi.ebay.com.sg>)

Příloha č. 6 - *Juan Carlos I. – španělský král* (Převzato z internetových stránek <http://cmapspublic2.ihmc.us>)

Příloha č. 7 - *Protesty proti atentátu v Madridu (11.3.2001)* (Převzato z internetových stránek <http://www.elmundo.es>)

Příloha č. 8 - *Král Juan Carlos I. na mincích euro* (Převzato z internetových stránek [http://www. http://en.wikipedia.org](http://www.http://en.wikipedia.org))

Příloha č. 1

Váhy národních měn vůči ECU

V období: **13. 3. 1979-16. 9. 1984** **17. 9. 1984-21. 9. 1989** **21. 9. 1989-31. 12. 1999**

Belgie	09,64%	08,57%	08,183%
Dánsko	03,06%	02,69%	02,653%
Francie	19,83%	19,06%	20,316%
Holandsko	10,51%	10,13%	09,980%
Irsko	01,15%	01,20%	01,086%
Itálie	09,49%	09,98%	07,840%
Lucembursko	-	-	00,322%
Německo	32,98%	32,08%	31,955%
Portugalsko	-	-	00,695%
Řecko	-	01,31%	00,437%
Španělsko	-	-	04,138%
V. Británie	13,34%	14,98%	12,452%

Zdroj: Portál Evropské Unie

Příloha č. 2

Francisco Franco y Bahamonde

Příloha č. 3

Podpis tzv. Monclovské dohody (Pacto de Moncloa)

Zleva: Enrique Tierno, Santiago Carrillo, Josep María Triginer, Joan Raventós, Felipe González, Juan Ajuriaguerra, Adolfo Suárez, Manuel Fraga, Leopoldo Calvo Sotelo, Miquel Roca.

Příloha č. 4

Tzv. Otcové ústavy (Padres de la Constitución) – příprava ústavního dokumentu

Zleva: Manuel Fraga Iribarne (AP), Miquel Roca i Junyent (CDC), Gregorio Peces-Barba (PSOE), Gabriel Cisneros (UCD), José Pedro Pérez Llorca (UCD), Miguel Herrero y Rodríguez de Miñón (AP) a Jordi Solé Tura (PCE)

Příloha č. 5

Bývalá národní měna Španělska – peseta

Příloha č. 6

Juan Carlos I. – španělský král

Příloha č. 7

Madridské protesty proti teroristickému atentátu v Madridu (11.3.2001)

Příloha č. 8

Král Juan Carlos I. na mincích euro

